

"לאחיות לכתחילה" בפורים

לקט מתוך הספר לכתחילה

Esther
Scripture Scroll
מגילת אסתר

לכתחילה

הלכות פורים למהדרין

הלכות חודש אדר למהדרין

יסודות

מכון "יסודות"

שבט ה'תשפ"ב

ישראל

מכון "יסודות"

סמטת אפרים 11

בני ברק

© 0527632686

כל הזכויות שמורות

All rights reserved

Printed in Israel

למעוניינים בקבלת הקונטרס ניתן לפנות למייל:

lecatchila94@gmail.com

(לכתוב בשורת הנושא "לכתחילה פורים")

המעוניין להשתתף בהדפסת הקונטרס

וכן המעוניין לסייע בהפצת הקונטרס במקום מגוריו.

ניתן לפנות למס' פלא'. 053-317-2129

נתרם לזיכוי הרבים להרבות כבוד שמיים

נ.ב. ניתן להשיג את ספרי המכון

בחנויות הספרים המובחרות

יוצא לאור בסיוע ארגון מתעלים -
הפצת לימוד המוסר בישיבות ובכוללים

ספרי 'לכתחילה' שיצאו לאור עד עתה:

— מידות ועבודת ה' —

■ עבודת ה'.	■ תיקון המידות.
■ יסודות האמונה.	■ שמירת הלשון.
■ מעמד הר סיני.	■ בין אדם לחבירו - סור מרע.
■ אמונה ובטחון.	■ בין אדם לחבירו - עשה טוב.
■ השגחה פרטית.	■ תלמוד תורה.
■ קרבת אלוקים.	■ דרך הלימוד.
■ כיסופין.	■ דרך העליה.
■ דביקות בה'.	■ מ"ח קניני התורה.
■ כבודו מלא עולם.	■ פסגות - תורה ומצוות.

— אורח חיים —

■ הנהגת הבוקר.	■ אלול וראש השנה.
■ ציצית ותפילין.	■ עשרת ימי תשובה.
■ תפילה.	■ יום הכיפורים.
■ ברכות.	■ חג הסוכות ושמחת תורה.
■ סעודה.	■ סוכה וארבעת המינים.
■ שבת	■ חנוכה וחודש כסלו.
■ הנהגת היום.	■ פורים וחודש אדר.
■ שבת	■ פסח וחודש ניסן.
■ מלאכות ומוקצה.	■ ליל הסדר.

ספרים נוספים בהוצאת המכון:

סדרת מרפסין איגרי / סדרת יסודות התלמוד
סדרת תתקבל / הפלא ופלא / עצה ותושיה
המקדש וקדשיו.

הסכמות הרבנים הגאונים

(לפי סדר א-ב)

הגאון רבי בן ציון אבא־שאול זצ"ל

הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל

הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל

הגאון רבי שמחה זיסל ברוידא זצ"ל

הגאון רבי ישראל משה דושינסקי זצ"ל

הגאון רבי דוד הורביץ זצ"ל

הגאון רבי צבי אלימלך הלברשטאם שליט"א

(האדמו"ר מצאנז)

הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר זצ"ל

הגאון רבי יעקב בצלאל זולטי זצ"ל

הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל

הגאון רבי מיכל פיינשטיין זצ"ל

הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל

הגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל

הגאון רבי משה אריה פריינד זצ"ל

הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א

הגאון רבי נסים קרליץ שליט"א

הגאון רבי בנימין רבינוביץ זצ"ל

הגאון רבי אהרון לייב שטיינמן זצ"ל

הגאון רבי חיים פנחס שיינברג זצ"ל

הגאון רבי משה שמואל שפירא זצ"ל

כבר נדפסו בשאר ספרי מכון "יסודות"

**תדפיס מתוך
הספר
"לכתחילה"
השלם**

ספר לכתחילה

אדר ופורים

פרק א

משנכנס אדר

א. 'משנכנס אדר מרבנים בשמחה', ובכל יום יש להגביר את השמחה מעט יותר מהיום הקודם¹.

ב. ראוי ונכון להתחיל את שמחת חודש אדר כבר מזמן מולד חודש אדר².

א. כשם שבחודש אב ממעטים בשמחה דרגה אחר דרגה: מראש חודש ואילך, שבוע שחל בו תשעה באב, ערב תשעה באב, תשעה באב עצמו - כך בחודש אדר מרבנים והולכים בשמחה מיום ליום. מכתב מאלהו (ח"ב עמ' 5-123).

2. ואע"פ שעדיין הוא חודש שבט, לפי שכבר מתחילה הארת חודש אדר. אדרת אליהו (לבא"ח פרשת משפטים). לדעות אחרות - יש להתחיל בשמחה מעת שקוראים פרשת שקלים, משום שהשמחה בחודש זה היא בזכות מה שנדבו למשכן בשמחה. שפת אמת (תענית כט, א).

- ג. משנכנס אדר מרבים בשמחה במשך כל חודש אדר, ולא רק עד פורים³.
- ד. ראוי ונכון להמשיך את ה'מרבים בשמחה' גם בחודש ניסן⁴.
- ה. יש נוהגים לתלות בבתייהם ציור, פלקט, תמונה, שלט, עם הכיתוב: 'משנכנס אדר מרבים בשמחה', ויש שמוסיפים לצייר דגים, כמזלו של חודש אדר⁵.

השמחה

- ו. בספר 'המכתם'⁶ מבואר, כי ריבוי השמחה בחודש אדר אינו

3. וכמו בחודש אב שממעטים בו בשמחה - כתבו הפוסקים שהכוונה היא בכל החודש, עד אלול, כמבואר במשנ"ב (סתקני"א סק"ב), והרי מידה טובה מרובה ממידת פורענות, וכן משמע מן הנאמר במגילת אסתר: 'והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה', וכן מבואר בחת"ס (הגהות על השו"ע סתקני"א סק"ב).

4. א"ר (סתרפ"ו סק"ח) עפ"י רש"י (תענית כ, ב) שפירש את דברי הגמ' 'משנכנס אדר מרבים בשמחה': 'ימי נסים היו לישראל פורים ופסח'. וכן מבואר בחת"ס (סי' קס).

5. ראה מג"א (סתרפ"ו סק"ד), ילקוט אברהם (הו"ד שם) ומנהגי בעל הקול אריה (אות קה). הגרש"ז אויערבאך נהג להזכיר לשואלים אותו את המנהג לקבוע שלט 'משנכנס אדר...!' (הליכות שלמה פורים פי"ח הע' 36). יש נוהגים לכסות עם תמונה זו את ה'אמה על אמה' זכר לחורבן - משום שבחודש אדר יש להרבות בשמחה ולא להתאבל. אמנם לדעת הגרי"ש אלישיב אין נכון לנהוג כן. שערי ימי הפורים (שער א אות ו).

6. ראה להלן.

בריבוי מאכלים ומשתאות, אלא בשמחת לב העניים והאביונים, וכן כל 'שמחת מצוה' אחרת.⁷

ז. לדעת ה'שער יששכר' - כל אחד ואחד ישער בלבו מה גורם לו שמחה ובזה ירבה בחודש אדר.⁸

ח. בעל ה'קהילות יעקב' נהג לשתות יין בראש חודש אדר מעט יותר מכל ראש חודש אחר.⁹

ט. לדעת הגרש"ז אויערבאך¹⁰ - 'מרבין בשמחה' אין פירושו להרבות בפעולות של שמחה בדווקא, אלא עיקר הכוונה להסיר כל מחשבת דאגה ועצב, וממילא תתרבה השמחה בלב.¹¹

י. מי שמזדמנת לו שמחה בחודש אדר - ירבה בה יותר מהרגילות.¹²

יא. בחודש אדר ראוי להשתדל ללמוד תורה מתוך שמחה,

7. גנזי ראשונים (לתענית הלכות תשעה באב).

8. שהרי שמחה היא דבר התלוי בלב, ולכן חז"ל לא פירטו ופירשו כיצד לשמוח בחודש זה. נימוקי או"ח (סתרפ"ו).

9. בשם בנו, הגר"ח קניבסקי (דרך שיחה פרשת מקץ).

10. הליכות שלמה (פורים פ"ח ארחות הלכה הע' 36).

11. ראה ליקוטי אמרים (פרק לא).

12. עד שיהיה ניכר לאנשים ריבוי השמחה. פאר עץ חיים לרבי חיים איש קראז (או"ח דיני ט באב סכ"ב).

להתפלל מתוך שמחה, לשוחח עם הזולת מתוך שמחה וכל
כיוצא בזה¹³.

יג. ה'חתם סופר' עסק בלימוד מסכת מגילה מראש חודש אדר
עד ראש חודש ניסן¹⁴.

הכנה לפורים

יד. הרוצה לקבל את הארתם והשפעתם של ימי הפורים 'במידה
גדולה, טובה ומרובה', ולזכות לקיים את מצוות היום כדת
וכהלכה – יקדים לבקש ולהתפלל על כך קודם ימי
הפורים¹⁵.

יז. ככל שאדם יכין את עצמו למצוות היום, כן תרבה, תגדל
ותתעצם הקדושה השורה על האדם בקיום המצוות¹⁶.

יח. רבים מגדולי ישראל נהגו בכל שנה סמוך לפורים ללמוד
מסכת מגילה, כהכנה לימי הפורים¹⁷.

13. רבי נתן וואכטפויגל (לקט רשימות פורים עמ' קיט).

14. ספר מנהגי חת"ס (פ"כ אכ"ב).

15. 'וכן נהגו גדולי ישראל וגאוני הדורות להתפלל ולבקש על כך הרבה זמן
קודם, ולכן זכו שיתקבלו תפילתם, כי הדבר היה בנפשם, לקיים מצוות
ה' ורצון קדשו'. הגר"ח ברים (מרבה חיים).

16. הנצי"ב מוואלז'ין (עמק דבר שמות יט, ב, ודברים יז, יח).

17. שו"ת כת"ס (או"ח סק"א ד"ה ומדי).

פרק ז

מעלת ימי הפורים

א. יום הפורים הוא 'יום רצון גדול מאוד', עוד יותר מיום הכיפורים¹.

ב. ב'מרדכי'² מובא: 'עדיף יומא דפוריא כיום שניתנה בו תורה', כלומר: יום פורים שקול כיום מתן תורה³.

ג. שני ימי הפורים נכללים בפסוק 'אלה הם מועדי', ולכן ראוי להרבות בהם בנרות כמו בשאר ימים טובים⁴.

ד. הרוצה לנטוע נטיעה של שמחה, שמחמתה הוא יהיה שמח כל השנה כולה - ישמח בפורים שמחה של מצוה, שמחה יהודית, כדת של תורה, ולא שמחה של הוללות⁵.

1. שהרי אמרו חז"ל: 'יום הכיפורים כפורים', בכ' הדמיון, כלומר יום הכיפורים אינו בדיוק בעוצמת פורים, אלא רק דומה לו. ראה דברי יעקב (פמ"ה) וספר הבית (עקל"ב). כה כתב האריז"ל: 'יהנה ההארה הזאת - לא הייתה לא בשבת ולא ביום טוב, אלא בפורים בלבד, כי תמיד נשאר הארה זו בכל שנה, והיא הארה אשר מעולם לא נהיה כמוהו'. פרי עץ חיים (שער הפורים).

2. מגילה (סוף פרק א) וב"מ (סשצ"ח).

3. ארחות חיים (סתרצ"ד א"ד).

4. יסוד ושוורש העבודה (שער המפקד פ"ה) ע"פ הזוה"ק ותיקוני הזוהר.

5. כיצד מגיעים לשמחה רוחנית זו: ע"י התבוננות בגדלות הנסים שאירעו

י. יום פורים הוא יום מסוגל במיוחד להשגת מידת הוותרנות, יותר משאר ימים¹¹.

יא. כגודל מעלתם של ימי הפורים אשר בהם ניתן להשיג הכל, כן גודל חורבנם שעל ידם ניתן לאבד הכל. יידע האדם ויזהר¹².

11. ולכן 'כל הפושט יד נותנים לו', כדי לעורר את מידת הוותרנות ביום זה המסוגל במיוחד למידת הוותרנות. יסוד ושורש העבודה (שער המפקד פ"ו).

12. כדי לאזן את הקדושה והטומאה זו לעומת זו, נברא שטן מיוחד ליום זה, כדי לטשטש את האדם ולהסיח את דעתו מהשפע האין סופי שיורד משמים ביום זה. רבי צדוק הכהן (הוי"ד בסידור תתקבל עמ' 835).

שהצילנו מיד הקמים עלינו להשמידנו, וישתף את בני ביתו
בתוקף הנס, ויתנו הודאה לה' על כך⁵.

ה. בספרים הקדושים מובא, כי סיפור נס פורים גורם שמחה
וחדוה בעולמות העליונים, ומתגדל ומתקדש שם ה' בכל
העולמות⁶.

5. חיד"א (מורה באצבע סימן ט אות שח).

6. יסוד ושורש העבודה (שער יב פ"ה) ועוד.

פרק יא

ברכות המגילה

א. יש להתרכז היטב בשמיעת ברכות המגילה. גם מי ששמע כל מילה ומילה מהברכות, אם מחשבתו היתה מנותקת – לא יצא ידי חובתו¹.

ב. יש לברך את הברכות מבלי להחסיר אפילו אות אחת, כי אם תחסר אפילו אות אחת – יתכן שיצטרך לברך שוב².

ג. ראוי ונכון שהבעל קורא יאמר בפיו שמתכוין להוציא את השומעים בקריאת המגילה ובברכותיה³.

ד. גם אחרי הברכות לא יתחיל הבעל קורא לקרוא עד שישתדרר שקט מוחלט, משום שבאותה עת מצוי שיש רעש העלול להפריע לשמיעת תחילת המגילה⁴.

ה. מי שלא שמע את אחת הברכות או חלק מהברכה – יברך

1. הגרש"ז אויערבאך (מנחת שלמה ח"א סימן א אות ב). ראה גם ב"י (סני"ט ס"ד) בשם תשובות הרא"ש (כלל ד סימן יט. הו"ד בביה"ל שם ד"ה עם השליח ציבור), ומשנ"ב (סקפ"ג סקכ"ז) בשם ה"י"ז (שם סק"ו).

2. הדבר תלוי - בין השאר - אם נשתנתה המשמעות, כמבואר בביה"ל (סתרי"צ ס"ד).

3. ואין להסתפק בכוונה במחשבה. כה"ח (סתרי"צ סקפ"ג).

4. ראה להלן.

את הברכה בעצמו ויסיימנה לפני שיתחיל הש"ץ בקריאת המגילה.

אם לא הספיק לסיים - ימשיך בברכות ובקריאה עד שישגי את שליח הציבור⁵.

אם כבר הש"ץ סיים לברך את כל הברכות ואין אפשרות להשיג אותו, אם אין לו מניין אחר - יברך ויקרא את המגילה ביחידות⁶.

ו. הקורא מגילה לחולה - לא יברך אלא אם כן ברור לו שהחולה מסוגל לשמוע את כל המגילה⁷.

ברכת 'על מקרא מגילה'

ז. בעת שמברכים 'אשר קדשנו במצוותיו וציונו על מקרא מגילה' - ראוי ונכון לכוין על קיום כל מה שכתוב במגילה, כולל: משלוח מנות, מתנות לאביונים וסעודת פורים⁸.

5. וזאת אפילו אם אין לו מגילה כשרה.

6. לפי שהברכות הן מעיקר הדין, משא"כ קריאת המגילה בציבור היא רק מעלה. אכן, אם יכול לברך את הברכות ולקרוא מתוך חומש עד היכן שהבעל קורא אוחז - יעשה כן, וכמו שכתב הבה"ל (סתרי"צ סי' ד"ה דוקא) שאף אם משלים בע"פ את תחילת המגילה, וכן אם משלים כמה פסוקים שהם ענין שלם - יצא ידי"ח.

7. ברכת הבית (שער נה אכ"ז).

8. שלי"ה (מסכת מגילה אות ו); אור צדיקים (סימן מ).

ברכת 'שעשה נסים'

ח. בעת שמברכים 'שעשה נסים' - ראוי ונכון לכוין על כל מצוות היום, שהרי מחמת נס פורים נתחייבנו במצוות היום⁹.

ברכת 'שהחיינו'

ט. הבעל קורא והשומעים צריכים לכוין בברכת 'שהחיינו' גם על מצוות משלוח מנות, מתנות לאביונים וסעודת פורים¹⁰.

י. בברכת 'שהחיינו' יכוונו המברך והשומעים לא רק על מצות קריאת המגילה ויתר מצוות היום, אלא גם על עצם יום הפורים, ככל יום טוב¹¹.

יא. ברוב עדות המזרח אין מברכים כלל ברכת 'שהחיינו' ביום, ויש להם לכוין על כל מצוות היום בברכת 'שהחיינו' בליל פורים, וכן יכוונו בברכה זו על קריאת המגילה שבבוקר.

יב. מי שנוהג שלא לברך 'שהחיינו' ביום, כששומע מי שמברך 'שהחיינו' - לא יענה 'אמן'¹².

9. מהרי"ץ חיות (מגילה ז, א).

10. וראוי להכריז על כך בציבור לפני תחילת כל הברכות.

11. וראוי להכריז גם על כך בציבור לפני תחילת כל הברכות.

12. שכן לפי מנהגו - 'אמן' זו היא הפסק בין הברכות הראשונות לקריאה. בדיעבד אם ענה - אין זה הפסק. אם אינו יוצא אז ידי חובת קריאה - יענה 'אמן' כששומע ברכת 'שהחיינו'.

יג. מי שלא שמע ברכת 'שהחיינו' בעת קריאת המגילה - ראוי ונכון שיברך 'שהחיינו' על בגד חדש או על פרי חדש ויכוין בברכתו גם על יום פורים ומצוותיו.

ברכת 'הרב את ריבנו'

יד. אחר קריאת המגילה - גוללים אותה ומברכים 'הרב את ריבנו'¹³. טעה והתחיל לברך - מפסיק¹⁴, גולל, ואחר כך מברך¹⁵.

טו. יש להיזהר שלא לגלול את המגילה בעת שמברך, משום כבוד הברכה¹⁶.

טז. הואיל ומשתהים עד שמסיימים לגלול את המגילה, יש להיזהר מאוד שלא להפסיק בדיבור בין קריאת המגילה לברכה שאחריה¹⁷.

13. שאין זה כבוד למגילה שתהיה פשוטה בעת הברכה, וגם - הברכה לא נתקנה על המגילה, אלא היא ברכה בפני עצמה ליתן שבח לה'. שו"ע (סתרי"צ סיי"ז), משנ"ב (שם סקני"ז), כה"ח (שם סקק"ה) ומחה"ש (שם).

14. אם עדיין לא הזכיר שם שמים.

15. שם.

16. בא"ח (תצוה אי"ב).

17. זאת למרות שלדעת רוב הפוסקים ברכה זו אינה קשורה לקריאת המגילה, אלא היא ברכת ההודאה שהסמיכוה לקריאת המגילה. משנ"ב (סתרי"ב סק"ט).

פרק יב

קריאת המגילה

- א. שתי מטרות עיקריות ישנן בקריאת המגילה: האחת: לפרסם את הנס - כיצד כהירף עין התרומם מרדכי והושפל המן, ומתוך כך עם ישראל ניצל מגזירת הכליה, והכל בדרך נס ופלא¹. המטרה השניה: להודות לה' על כל האמור².
- ב. שעת קריאת המגילה היא שעת רחמים מופלאה ונוראה שאין לה זכר בזמנים אחרים, ואף לא בתפילת 'נעילה'³.
- ג. לכתחילה ראוי ונכון לשמוע את קריאת המגילה במבטא כמנהג ומסורת אבותיו - בני אשכנז, בני עדות המזרח, תימנים, חסידים, כל אחד עם בני עדתו.

-
1. ולכן הקורא את המגילה צריך להשמיע לאוזנו, שלא כקריאת שמע וברכת המזון שבדיעבד יצא יד"ח גם אם לא השמיע לאוזנו, וזאת משום שמטרת קריאת המגילה היא משום 'פרסומי ניסא', ולכן החמירו בה ביותר וחייבו השמעה לאוזן כדי שיתפרסם הנס.
 2. ולכן מי שאינו קורא את המגילה - עליו לקרוא הלל, כדי להודות לה'. ראה יסוד ושורש העבודה (שער י"ב פ"ד), ולהלן סעיף ד.
 3. אין לתאר את המתחולל בהיכלי העולמות העליונים בשעת קריאת המגילה, והיא אחת מהשעות הנעלות והמרוממות ביותר. אז נפתחים ביתר עוז מעיינות החסד העליונים השמורים אך ורק לשעת סכנה. מרבה חיים (פ"יח); בית יצחק (ע"ג); שיחות הרב פינקוס (עק"ג).

בדיעבד, אם שמע במבטא אחר - יצא⁴.

ד. מי שהשתכר ואין לו שהות להספיק לקרוא את המגילה, וכן מי שלא שמע קריאת המגילה מכל סיבה שהיא⁵ - צריך לומר הלל גמור בפורים⁶.

ריכוז בקריאת המגילה

ה. יש לעשות כל מאמץ לעקוב עם האצבע בתוך הספר אחר הבעל קורא, ולא להסתפק בשמיעת המגילה מבלי לעקוב⁷.

4. שהרי בקריאת המגילה יוצא בכל לשון. אול"צ (פני"ד אות ב'); מקראי קודש (פורים סי"ב); הגרש"ז אויערבאך (שלמי מועד ערע"א); הגר"ש אלישיב (בלילה ההוא עמ' 10). וכן דעת החזו"א והגר"ח סולאוויצ'יק (ימי הפורים עצי"ב) לענין קריאת התורה, וכ"כ הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"א עע"א במכתב) והגר"מ פיינשטיין (אוי"ח ח"ג סי"ב וח"ד סכ"ג).

5. וכן חרש שאינו יכול לשמוע את קריאת המגילה וגם אינו יכול לקוראה בעצמו.

6. אך לא יברך. אול"צ (ח"ד פני"ד אות א).

7. שו"ת ארץ צבי (ח"א סמ"ה); שערים המצויינים בהלכה (סקמ"א קונט"א סי"ג). טעם הדבר, משום שקיים הבדל בין שמיעה בע"פ לבין שמיעה באופן שעוקב אחר הקורא מתוך הספר, שכן שומע בע"פ, אם מתנתק במחשבתו נתק מוחלט, הרי שהתנתק לגמרי מהקורא, ולכן לא יוצא ידי"ח, אבל כשעוקב אחר הקורא מתוך החומש, אע"פ שהתנתק במחשבתו, מ"מ הרי עדיין עוקב באצבעו, ולכן אין זה נחשב כנתק מוחלט, שהרי אם נעוררו ממחשבתו יידע לומר היכן אוחזים, ויוצא בזה ידי"ח בדיעבד.

ו. השומע את קריאת המגילה אך לבו פונה לדברים אחרים - קרוב לודאי שלא יצא ידי חובתו⁸.

ז. שומע, שמחשבתו פונה לדברים אחרים, עד שאם יטעה הבעל קורא לא יידע לתקנו - אינו נחשב ל'שומע', ולא יצא ידי חובתו⁹.

ח. הקורא מילה במילה בלחש מתוך מגילה כשרה עם הבעל קורא, גם אם לא שם לבו למה שקורא, מכל מקום יתכן מאוד שכיון שאומר בפיו, הדיבור מבטל את המחשבה, ויוצא ידי חובתו¹⁰.

8. כה כתב הבאר היטב (סתרצ"ו סק"א): 'מבואר בתשובת הרשב"א, דאם השומע לא שמע תיבה אחת - לא יצא, אבל אם שמע ולא כיון בכל תיבה - יצא. עיין מגן אברהם'. ופירש הלבושי שרד (על המג"א סקט"ו), דכוונת המג"א, דלא כיון פירוש המילות, שאינו לעיכובא, אבל אם לבו פונה ומחשב בדברים אחרים בעת הקריאה, אף שאזניו שומעות - אין זה שמיעה לצאת בה ידי חובתו, והרי זה כאילו אינו שומע.

9. שו"ת ארץ צבי (סמ"ה); נט"ג (פמ"ד סי"ד). מסיבה זו ראוי ונכון לכבות לחלוטין את המכשיר הנייד, ולא להסתפק במצב שקט או רוטט, שכן בעצם העובדה שהמכשיר פועל - יורדת רמת הריכוז, וק"ו אם נכנסת שיחה; ואף אם לא מסתכלים מי המתקשר, מ"מ עולים מחשבות לגבי זהותו, ויתכן נתק מוחלט בשמיעת המגילה. הליכות מועד (פורים עקנ"ח).

10. נימוקי או"ח (סתר"צ). ויש סוברים, שאם לפניו מגילה כשרה ומסתכל בפנים בעקביות יחד עם הבעל קורא, אף אם לבו פונה לדברים אחרים ואינו קורא בלחש בפיו - יוצא ידי חובתו. שו"ת ארץ צבי (ח"א סמ"ה).

ט. מי שתוך כדי קריאת המגילה עיין בפירוש רש"י, ובינתיים השליח ציבור המשיך לקרוא - יתכן שלא יצא ידי חובתו, למרות ששמע כל מילה¹¹.

י. מי שהוסחה דעתו קלות במהלך קריאת המגילה¹² - כדאי שיחזור ויקרא את המילים שלא התרכז בהם מתוך מגילה כשרה, כדי לצאת ידי חובה לכתחילה¹³.

יא. מי שאיבד את המקום בו אוחז השליח ציבור - ימשיך להקשיב היטב, ובריכוז רב, תוך כדי חיפוש היכן נמצא הבעל קורא¹⁴.

יב. מי שהפסיק באמצע המגילה מסיבה הלכתית, כגון שנצרך לנקביו, או שנמצאו באותו מקום צואה או מי רגליים, ואסור היה לו להמשיך בקריאה - אם נמשכה ההפסקה כשיעור משך קריאת כל המגילה מתחילתה עד סופה¹⁵,

11. משום שהיה מנותק מהשליח ציבור. הליכות מועד (פורים עקנ"ז) עפ"י לבושי שרד (סתרי"צ על המג"א סקט"ו).

12. באופן שיוצא ידי חובה בדיעבד, כגון שלא התנתק ניתוק מוחלט ויודע היכן הבעל קורא אוחז.

13. אולם אם אין לו מגילה כשרה - עדיף שימשיך לשמוע את הקריאה כרגיל ולא יקרא בעצמו מתוך החומש שבידו, כיון שגם במגילה פסולה יוצאים ידי חובה רק בדיעבד (כמבואר בסימן תר"צ ס"ג), ומאי אולמא האי מהאי. הליכות מועד (פורים עקנ"ט).

14. הליכות מועד (פורים עקנ"ז).

15. לפי הקצב שרגיל בו אותו קורא, ולא לפי רוב הקוראים.

מיד את המילה מתוך המגילה שיש בידו, בין אם היא כשרה ובין אם היא פסולה.¹⁹

זו. חולה שלא מסוגל לשמוע את מגילת אסתר מתחילתה ועד סופה - אין כל ענין לקרוא לו פחות מכל המגילה.²⁰

יז. השלמת תיבות מתוך מגילה שאינה כשרה אינה אלא בדיעבד, ולכתחילה יש לשמוע את כל המגילה מפי הבעל קורא, או להשלים את התיבות מתוך מגילה כשרה.²¹

יח. כשהשומע משלים תיבה שלא שמע מהבעל קורא - יסיים את התיבה לפני שהבעל קורא ממשיך את התיבה הבאה, שלא יהיה חשש של 'קורא למפרע'.²²

19. בדיעבד, אם לא השלים את אותה מילה, רוב הפוסקים מכריעים כדלהלן: במגילה דלילה, שחיובה מדרבנן - לא יחזור, שכן ספיקא דרבנן לקולא. במגילה דיום, שחיובה מדברי קבלה - יחזור, כיון שדברי קבלה כד"ת ולא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא. ראה משנ"ב (סתרי"ב סוסי"ק טז בשם הפמ"ג א"א סק"ג) ואו"ש (ברכות פ"ג ה"ט). אכן, המסתפק בסוף תיבה המסתיימת בנו"ן סופית, שמא שמעה במ"ם סופית, וכן להיפך, כל שאין המשמעות משתנה - אין צריך לחזור. אור לציון (ח"ד פניד אות ח).

20. הגרי"ש אלישיב (ברכת משה או"ח ערפ"א ואשרי האיש פורים פמ"ג סי"ג).

21. משנ"ב (סתרי"ט סקיי"ט וסתרי"צ סקיי"ט).

22. מצד שמיעה ואמירה בבת אחת שיתכן שנחשב כ'קורא למפרע'. ועוד: כדי שיוכל לשמוע את התיבה הבאה כראוי. הגרש"ז אויערבאך (הליכות שלמה פורים פ"ט ארחות הלכה הע' 10).

כמו כן, עליו להשמיע לאוזניו כל תיבה ותיבה²⁷.

לא השמיע לאוזניו – יש סוברים שאפילו בדיעבד לא יצא²⁸.

בג. לדעת הגרי"ז מבריסק 'קריאת מגילה בציבור' נחשבת רק כאשר כולם שומעים מהבעל קורא, אבל אם השומעים קוראים את המגילה בעצמם, אפילו אם יש שם עשרה והם קוראים מילה במילה עם הבעל קורא מתוך מגילה כשרה, אין זו נקראת 'קריאה בציבור'²⁹.

כד. האופן הטוב ביותר לצאת ידי חובת קריאת המגילה הוא: לשמוע מהבעל קורא, מבלי לקרוא בלחש, ואפילו לא מתוך מגילה כשרה³⁰.

27. שעה"צ (סתרפ"ט סק"ז).

28. שעה"צ (שם).

29. מועדים וזמנים (ח"ב סקעי"ג הע' ב) ושו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סשמי"ט). מאידך, לדעת החזו"א (או"ח סוסי" קנב) - כל שעשרה התחילו לקרוא כאחד, אפילו זה ממחר בקריאתו וזה קורא במתינות, ואפילו גמר קריאתו אחר שכולם יצאו - נחשבת קריאת כולם לקריאה בציבור. יש סוברים כי גם לדעת הגרי"ז אם קורא מילה במילה עם הש"ץ - נחשב כקורא בציבור, ורק מי שאינו קורא ממש עם הש"ץ - נחשב כקורא ביחודות. ובכל זאת הגרי"ז הורה לציבור לשתוק ולשמוע, משום שלמעשה קשה לקרוא ביחד עם הבעל קורא מילה במילה. וכן העיד הגראי"ל שטיינמן (קובץ קיימו וקבלו עמ' 75) שהגרי"ז עצמו נהג לקרוא מילה במילה עם הש"ץ, ונחשב כקריאה בציבור.

30. אא"כ ישנן הפרעות מהכאת המן וכדומה. כה"ח (סתר"צ סקל"ו).

שמיעה מתוך חומש

כה. מי שאוחז בידו חומש וחושש שלא יוכל לשמוע ולהקשיב, עדיף שיקרא עם הש"ץ מילה במילה מתוך החומש, ויזהר להקשיב לש"ץ ולא לעצמו³¹.

גם כשאוחז מגילה כשרה וקורא בלחש עם הש"ץ - יכוין לצאת בקריאת הש"ץ, ויתנה בלבו שאם חיסר כמה מילים הרי הוא יוצא בקריאת עצמו במילים החסרות³².

אמירת פסוקים מסויימים בקול

כו. לפני אמירת הפסוקים שנהגו הקהל לאומרם בקול רם - ראוי ונכון לכוין בפירוש שלא לצאת באמירתם, אלא בשמיעתם מפי הבעל קורא³³.

כז. בעת שאומר או שומע 'ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר', ראוי למשמש בתפילין ולנשקם³⁴.

31. הגרי"ש אלישיב (שו"ת אבני ישפה ח"ה סצ"ח, ט).

32. הגרי"ש אלישיב (בלילה ההוא עמ' 9).

33. שהרי מה שהבעל קורא חוזר וקוראם לאחר שסיימו הקהל, הוא משום שלכתחילה מצוה לשמוע את כל המגילה מתוך הכתב, ואם לא יכוין שלא לצאת באמירתו - י"ל דיצא כבר בע"פ, ותו לא יהני שמיעתו שנית מפי הבעל קורא. הגרש"ז אויערבאך (הליכות שלמה פורים פ"ט ס"ד).

34. שהרי דרשו חז"ל (מגילה טז, ב) 'ויקר' - אלו תפילין.

הכאה בהזכרת 'המן'

כח. בעת הכאת המן יש לכוין לקיים שתי מצוות: א. מצות נקמה ברשעים; ב. מצות 'שם רשעים ירקב'³⁵.

כט. אין להכות הרבה זמן ב'המן', שכן צריך לקרוא את המגילה ברצף, ללא הפסקה אפילו בין פסוק לפסוק אלא כדי נשימה³⁶.

ל. במקומות רבים נהוג להכות ב'המן' רק כשהוא מוזכר עם שם אביו ומשפחתו³⁷.

לא. יש להיזהר שלא להכות את שם 'מרדכי' כשהוא נכתב בסמיכות לשם 'המן'³⁸.

לב. עיקר המטרה בהכאת 'המן' היא לבזותו, אך יש שמכבדים אותו בחצוצרות ובמשרוקיות וכדומה, או בהטלת זיקוקים³⁹.

35. שערי ימי הפורים (שי"ד פ"ה א"ג).

36. ובין פרשה לפרשה - מעט יותר, וזאת משום שמגילת אסתר נקראת 'איגרת', כמבואר בערוה"ש (סתרי"צ סכ"א). שערי ימי הפורים (שי"ד פ"א א"מ).

37. בינה לעיתים (עקי"ט); חיי משה (מועדים עשכ"ה). וראה קובץ בית אהרן וישראל (גליון ג, קמא).

38. כגון 'יורא המן כי אין מרדכי', או: 'וכראות המן את מרדכי'. שערי ימי הפורים (שי"ד פ"ה א"ב).

39. ויתכן שגם יריות באויר מאקדחים ורובים למיניהם - נחשבים לאות כבוד, כי כן דרכם של אומות העולם לעשות כן בימי אידם ובחתונותיהם. שערי ימי הפורים (שי"ד פ"ה א"א).

ל"ט. כשקורא את תיבת 'ואת' של עשרת בני המן - צריך להיזהר לקרוא תיבות אלו מתוך המגילה.⁴⁶

כמו כן, יש לדקדק לקרוא כל אחד מבני המן בתיבת 'ואת' שלו ולא של אחר.⁴⁷

מ. בעל קורא שאינו מסוגל לקרוא גם בנשימה אחת וגם מתוך הכתב - עדיף שיקרא מתוך הכתב.⁴⁸

בעל קורא

מא. הקורא את המגילה להוציא את עצמו או להוציא אחרים ידי חובה - צריך קודם לכן לחזור ולשנן היטב את הקריאה בכל פרטיה ודקדוקיה.⁴⁹

מב. יש לקרוא את המגילה בדקדוק ובמתינות, שכן בכל תיבה ובכל אות ישנה קדושה נוראה וסודות נפלאים.⁵⁰

מג. מי שאינו יודע לקרוא את המגילה בדקדוק וקיים חשש

46. ורבים קוראים את חלקם בעל פה מחמת המהירות של ה'נשימה אחת'. בא"ח (שי"א תצוה א"ט); כה"ח (סתרי"צ סקצ"ז).

47. ובקלות אפשר להתבלבל בזה, מכיון שהם כתובים ברווח משני צידי הדף, כמבואר בשו"ע (סתרי"א ס"ד). נר ציון (פורים פ"ד סס"ב).

48. כיון שהוא דין בקריאה עצמה. הגר"ש אלישיב (ברכת רפאל עקב"ח סוסי" לה).

49. ראה להלן.

50. חיד"א (מורה באצבע סימן ט אות שו); קב הישר (פרק צט).

מז. בעל קורא שהשמיט אפילו אות אחת בלבד וכתוצאה מכך נשתנה הענין - חייב לחזור ולקרוא, אפילו אם כבר סיים לקרוא את כל המגילה⁵⁵.

מח. אם טעה והחליף בין מלעיל למלרע במילים שמשמעותן משתנה על ידי זה מעבר להווה, או להיפך, צריך לחזור⁵⁶.

מט. יש לקרוא את תיבת 'רצפת'⁵⁷, בשוא נע ופ' רפויה, ולא בשוא נח ופ' דגושה⁵⁸.

55. ביה"ל (סתרי"צ סי"ד) בשם החי"א. ומצוי מאוד שהבעל קורא קרא נכון, אך את תחילת המילה או סופה אמר קצת בשקט, ונמצא שהשומעים החסירו אות, ולפי האמור, אם נשתנה הענין - לא יצאו השומעים ידי חובתם. שערי ימי הפורים (ש"ד פ"א א"כ).

56. כגון במילה 'באה' שבפסוקים 'ובזה הנערה באה אל המלך', 'בערב היא באה', שבמקום 'באה' מלרע שהוא לשון הווה, אמר 'באה' מלעיל שהוא לשון עבר - צריך לחזור על המילה ולקרואה כדן, משום ששינה את משמעות הענין. ערוה"ש (סתרי"צ סי"כ). ודעת הגרי"י קניבסקי (מכתב בספר ישמח ישראל עקע"ב) לענין קריאת התורה, שכשניתן להבין את משמעות המילה מתוך כל הענין, יתכן שאינו נחשב כשינוי משמעות, וכתב שלמעשה כל שיש ספק אם נחשב לשינוי משמעות, אזי אם שמו לב לזה מיד, יש לחזור ולקרוא כדן, אך אם המשיכו כבר כמה פסוקים, אפשר לסמוך על הבי"ח שפוסק שאין להחזירו אפילו במקום שמשתנה הענין.

57. פרק א פסוק ו: 'על רצפת בהט ושש'.

58. שאז פירושה גחלת. אול"צ (חי"ד פני"ד א"ח).

נד. את תיבת 'להרוג'⁷⁰ קוראים פעמיים: פעם 'להרוג' ופעם 'ולהרוג' – עם ו' החיבור.

נה. את תיבת 'בפניהם'⁷¹ קוראים פעמיים: פעם 'בפניהם' ופעם 'לפניהם'.

נו. ראוי ונכון לקרוא את האות ו' של 'ויזתא' במתינות ולא בחטף⁷².

נז. יש לנענע את המגילה בעת אמירת התיבות 'האגרת הזאת'⁷³ ו-'אגרת הפורים'⁷⁴.

נח. כשאומר 'ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר' – ימשמש בתפילין וינשקם⁷⁵.

נט. בכל מקרה שאדם מסופק אם הוא חייב בקריאת המגילה – אין לו להוציא אחרים ידי חובתן, ואף לעצמו עדיף שישמע את קריאת המגילה מאדם שודאי חייב, כדי שיוציאו ידי חובת הברכה⁷⁶.

70. פרק ח פסוק יא: 'להשמיד להרוג ולאבד'.

71. פרק ט פסוק ב: 'ואיש לא עמד בפניהם'.

72. כלשון השו"ע (סתרי"א ס"ד): 'צריך להאריך בו"ו דויזתא'.

73. פרק ט פסוק כו.

74. שם פסוק כט. מג"א (סתרי"צ סק"ז); א"ר (שם סק"י).

75. מל"ח (סל"א אפי"ח).

76. ראה לעיל 'ברכות המגילה'.

פ. נער בן י"ג שנה ומעלה שיש להסתפק עליו אם כבר הביא ב' שערות, ראוי ונכון שלא ישמש כבעל קורא להוציא אחרים בקריאת המגילה⁷⁷.

פא. המקריא לבעל קורא מתוך החומש, צריך לקרוא אחר כך בעצמו מתוך מגילה כשרה⁷⁸.

ברוב עם

פב. מי שאין לו מנין קבוע, והוא מתפלל את תפילותיו בכמה בתי כנסיות, ראוי ונכון שישמע את קריאת המגילה בבית כנסת שיש שם 'רוב עם'⁷⁹.

פג. מי שאינו מתפלל בפורים במנינו הקבוע מכל סיבה שהיא – יתכן שעליו להתפלל בבית הכנסת הגדול שבעיר⁸⁰.

77. ויש מקילים בזה בקריאת מגילה דלילה שחיובה מדרבנן בלבד. שערים המצויינים בהלכה (סקמ"א סק"ז) עפ"י שו"ת בנין שלמה (סני"ח) עפ"י הנוב"י וטורי אבן (מגילה ד, א, ד"ה כגון).

78. כי מן הסתם לא היה יכול לכוין לשמוע היטב בשעה שהשי"ץ קרא את המגילה, מחמת שהיה טרוד להשמיע לאוזני השי"ץ. מחנה ישראל (פ"ב דיני חנוכה ופורים).

79. אא"כ חושש שלא ישמע כהוגן ולא יהיה לו ישוב הדעת שאז יכול להעדיף בית כנסת עם מספר אנשים מועט. תשובות והנהגות (ח"ב שש"ט) ופס"ת (סתפ"ז הע' 10).

80. ואין די שילך לבית כנסת שיש בו 'ברוב עם' יותר ממנינו הקבוע; ואף שיש טירחה גדולה יותר ללכת לבית הכנסת הגדול, מ"מ יתכן שיש

פד. עדיף להתפלל במנין בנץ החמה למרות שיפסיד בכך את מעלת 'ברוב עם' בקריאת המגילה⁸¹.

פה. מי שאינו רגיל להתפלל תפילת ותיקין, וחשקה נפשו בפורים להתפלל כותיקין, והמנין שם קטן - יש לדון אם מותר לו להתפלל במנין הקטן⁸².

פו. מי שמתפלל במנין ביתי קבוע רק בשבתות וימים טובים, קיים ספק האם הוא יכול לכתחילה לשמוע מגילה במנין הקבוע, או שעדיף שילך לבית כנסת לשמוע מגילה 'ברוב עם', ויש לצדד לעשות כמו הצד השני⁸³.

פי. השומע את קריאת המגילה שבבית הכנסת דרך חלון ביתו

חובה לטרוח, וכדחזינן ד'מבטלין ת"ת...', אך לפעמים יש חיסרון במקום הגדול, שאין אפשרות לשמוע שם כהוגן. הגר"נ קרליץ (חוט שני פורים עמ"ג).

81. הגר"ח קניבסקי (פסקי שמועות פורים עני"ד).

82. מחד גיסא בעינן 'ברוב עם', ומאידך גיסא - הרי התפילה כשלעצמה מותרת, ושוב אין אומרים לו לך לשמוע קריאת המגילה ב'רוב עם' ובינתיים תמתין עד שיקראו שם. הגר"נ קרליץ (חוט שני פורים עמ"ג).

83. תשובות והנהגות (ח"ב סשי"ג) ופס"ת (סתרפ"ז א"ג). בשעה"צ (שם סק"ט) מבואר, כי מי שיש לו מנין קבוע בביתו, מסתבר שצריך ללכת לבית הכנסת כדי לשמוע את המגילה 'ברוב עם' משום 'פרסומי ניסא', וביאר בתשובות והנהגות (שם) שרק אם המנין נועד לצורכו, ואם הוא לא נמצא בעיר מתבטל המנין, אבל אם המנין קבוע תמיד, אין לבטל את קביעות המנין אף אם המנין בביתו, שהרי בביטול המנין תבטל השראת השכינה.

עא. גם הקורא את המגילה ביחידות צריך לעמוד בעת הברכות, הן בתחילה והן בסוף⁹⁰.

עב. מי שנאלץ לקרוא את המגילה ביחידות, והוא אינו יודע לקרוא בדקדוק – יבקש מחבר⁹¹ שישב לידו עם חומש בזמן שקורא את המגילה, ויתקן אותו.

אין מי שיתקן אותו – יניח לידו מגילה מנוקדת או חומש, ויקרא מתוך מגילת קלף כשרה, וכשיסתפק כיצד לקרוא מילה מסויימת – יסתכל בחומש איך לקרוא מילה זו, ואחר כך יקראנה מתוך המגילה הכשרה⁹².

עג. הקורא את המגילה ביחידות – חייב להשמיע לאוזניו כל מילה שמוציא מפיו⁹³.

90. בא"ח (ש"א תצוה ס"ד).

91. או מאשתו, בתו, אחותו.

92. שערי ימי הפורים (ש"ו פ"ב א"ד).

93. אע"פ שיש אומרים שבמצוות דרבנן אמרינן 'הרהור' כדבור' (בה"ל סס"ב), במגילה לא זו בלבד שצריך לקרוא בפיו, אלא אף צריך להשמיע לאוזניו (משנ"ב סתרפ"ט סק"ה). יש סוברים שאף בדיעבד אם לא השמיע לאוזניו לא יצא (משנ"ב שם). לדעה שהשמיעה לאוזן מעכבת – הנוהגים לקרוא בלחש עם הש"ץ, כדי שאם תחסר להם שמיעת מילה אחת יצאו ידי חובה בקריאת עצמם, לא הועילו בכך כלום, שהרי אינם משמיעים קריאתם לאוזנם כדי שלא להפריע לציבור. לפיכך עדיף שישבו במרחק מה מאחרים, כדי שיוכלו לקרוא בקול נמוך באופן שישמיעו קריאתם לאוזנם.

ההולך ממקום למקום בפורים

ע"ה. לכתחילה ראוי ונכון שלא לנסוע בימי הפורים מעיר לכרך או מכרך לעיר או למקום מסופק, ובכך להמנע מספיקות וממחלוקות⁹⁹.

ע"ה. מי שנאלץ לשנות את מקומו - הטוב ביותר שינהג כדלהלן:
אם הוא בן עיר שהלך לכרך - ישהה בכרך גם ב"ד וגם בט"ו¹⁰⁰.

אם הוא בן כרך שהלך לעיר - ישהה בעיר גם ב"ד וגם בט"ו¹⁰¹.

ובמוע"ז (ח"ו סנ"ד) מסתפק בזה, דאפשר דהוי כתרי קלא, ומשים לבו לקול הפסול (ראה שו"ע סתרי"צ ס"ד), ומ"מ אין לעשות כן כי הרחוקים שאין שומעים היטב את קולו של הבעל קורא ישמעו דרך הרמקול ויכשלו. ויש סוברים כי אין חילוק אם השומע עומד במרחק גדול מן הקורא או במרחק קטן, וכל ששומע מהרמקול לא יצא ידי חובתו, שכן אין תועלת במה שהיה יכול לשמוע מבלעדי הרמקול מפיו של הקורא עצמו, כיון שעתה מכח הפרעת הרמקול סו"ס אינו שומע את קולו של הקורא. נר ציון (פורים פ"ד סס"ו והע' 160).

99. ראה ביה"ל (סתרי"ח ד"ה בן עיר) שכתב כי סעיף זה רבו פארותיו מאוד; עיי"ש שהעתיק בקיצור רק את שיטת רש"י, ולמעשה מבקש מהקורא שלא יסמוך ע"ז לענין ברכה. ואכן, אין ספור פרטים יש בנושא זה, וכל שינוי קל - משנה את הדין, והבלבול מצוי מאוד מרוב פרטים. שערי ימי הפורים (ש"ה פ"ב א"ח).

100. כלומר, שבכניסת ליל י"ד יהיה כבר בכרך, וישהה בו עד אחר עלות השחר של יום ט"ו. באופן זה - יפטר מקריאת המגילה ב"ד לכו"ע.

101. כלומר, שבכניסת ליל י"ד יהיה כבר בעיר, וישהה בה גם ביום ט"ו עד

פ. בן כרך שבא ביום י"ד לעיר, ודעתו לחזור לכרך¹⁰²,
לכתחילה ימנע מלעלות לתורה בעיר¹⁰³.

פא. בן עיר שהגיע לבקר את משפחתו בכרך בפורים דמוקפים
שחל בערב שבת, אסור לו לסעוד עמהם סעודת פורים,
משום כבוד שבת¹⁰⁴.

אחר עלות השחר; ובאופן זה יפטר בט"ו מקריאת המגילה לכו"ע. אולי"צ
(ח"ד פני"ה בביאורים אות ח). למעשה, גם המחשבה קובעת, ובן כרך שהלך
לעיר ורוצה להסתלק מכל ספק ואליבא דכו"ע - בעת היציאה מהכרך
ביום י"ג יחליט בדעתו להיות בעלות השחר בעיר, וישאר בדעתו זו גם
בתחילת ליל י"ד. נמצא כי לבן כרך שהולך לעיר יש ארבעה תנאים
כדי להתחייב בי"ד בברכה לכל השיטות: א. חשב בעת יציאתו מביתו
להיות בעיר בעלות השחר של י"ד; ב. בפועל היה בעיר בתחילת ליל
י"ד; ג. חשב בתחילת ליל י"ד להישאר בעיר בעלות השחר של י"ד; ד.
בפועל נשאר בעיר בעלות השחר של י"ד. באופן זה קורא בי"ד בברכה
לכו"ע. וכן בן עיר שהלך לכרך ורוצה להסתלק מכל ספק ואליבא דכו"ע
- ינהג כדלהלן: א. יכנס לכרך לפני תחילת י"ד; ב. ביציאתו מביתו
יחליט בדעתו להיות בכרך בבוקר יום י"ד ובבוקר יום ט"ו; ג. ישאר
בדעתו זו גם בתחילת ליל י"ד; ד. יהיה בכרך בעלות השחר של ליל
י"ד; ה. יהיה בדעתו בכניסת הלילה להיות שם בבוקר (ועדיף שיהיה שם
במשך הלילה); ו. יהיה בכרך בעלות השחר של ט"ו. באופן זה לכו"ע
פטור מקריאת י"ד, וקורא בכרך בליל וביום ט"ו בברכה.

102. ונמצא שאינו מחוייב בקריאת התורה דפורים בי"ד.

103. לפי שיש מחלוקת הפוסקים בזה. ראה שע"ת (סתרצ"ג סק"ד), כה"ח (שם
סקכ"ד) ולדוד אמת (לחיד"א סימן ה סעיף ל).

104. לפי שכלפיו סעודה זו אינה סעודת מצוה, ודינו ככל ערב שבת. אמנם
רשאי הוא לאכול עמהם ללא פת. נר ציון (פורים פ"ט ס"ו).

זמן קריאת המגילה

פב. מי שלא קרא מגילת אסתר בלילה – יקראנה גם אם לא יסיימה עד עלות השחר, ובתנאי שיסיימה לפני נץ החמה¹⁰⁵.

פג. מי שלא קרא מגילת אסתר בלילה וכבר עלה השחר – יקראנה בלי ברכה, ויתנה תחילה: 'אם בקריאה זו אני יוצא ידי חובת הקריאה של הלילה – אני רוצה לצאת ידי חובתי; ואם אני יוצא ידי חובת קריאה דלילה – הריני קורא שלא לשם מצות קריאת המגילה'¹⁰⁶.

פד. מי שקם מאוחר – רשאי לשמוע קריאת המגילה גם לפני ברכות התורה¹⁰⁷.

פה. לא קרא מגילה עד סמוך לשקיעת החמה, יקראנה מיידית אף אם תמשך הקריאה לאחר השקיעה; אך לא יברך עליה¹⁰⁸.

105. כי יש סוברים שיוצאים בזה בשעת הדחק, כמו בקריאת שמע (סימן נח סי"ה), אולם לא יברך עליה, שהרי לדעת רוב הפוסקים זמנה עד עלות השחר.

106. דאל"כ יכנס לספק שמא יצא בקריאה זו מצות קריאת המגילה של יום שכשר בדיעבד לפני הנץ החמה, ולא יוכל לברך אח"כ על הקריאה של היום לאחר הנץ החמה. שערי ימי הפורים (שי"ד פ"ג א"ו).

107. לפי שרבים סוברים שבשמיעת המגילה לא מקיימים מצות תלמוד תורה אלא מצות מגילה, וע"י במשנ"ב (סמ"ז סק"ג) דעשיית מצוה לכוי"ע מותרת לפני ברכות התורה. אול"צ (ח"ד פני"ד אי"ז).

108. ראה להלן.

שלדעת ה'שולחן ערוך' עדיף לקרוא את המגילה מ'פלג המנחה'¹¹⁴ יותר מאשר לאכול לפני קריאת המגילה¹¹⁵.

ג. ראוי ונכון להשתדל מאוד - במידת האפשר - שלא לטעום מאומה בסיום התענית, לפני קריאת המגילה.

המהדר בזה - מהדר ב'פרסומי ניסא', כי בזה שכולם מתכנסים לשמוע את קריאת המגילה מבלי לטעום מאומה מתקיים 'פרסומי ניסא'¹¹⁶.

גא. גם נשים צריכות להקפיד שלא לאכול לפני ששומעות את קריאת המגילה¹¹⁷.

114. למרות שיש סוברים שלפני צאת הכוכבים אינו יוצא כלל אפילו בדיעבד, כמבואר בפר"ח ובגר"א (הו"ד במשנ"ב סתרצ"ב סק"יד).

115. אמנם המג"א (שם) מסיק שדוקא אכילה אסורה, אבל טעימה - מותרת, ולכן - מכריע המשנ"ב (שם) - טוב יותר להקל לאיש הזה שיטעם קודם קריאת המגילה ולא יקל לקרוא מפלג המנחה. ממשיך המשנ"ב (שם): 'ואפילו טעימה אין להקל אלא לצורך גדול, דהיינו חולה קצת, או מי שמתענה והתענית קשה לו. ושיעור טעימה, היינו כביצה פת, או משקים כשיעור ביצה'.

116. וכשם שקריאת המגילה היא פרסומי ניסא, כך גם הלכה זו - שלא לאכול לפני קריאתה - היא מהלכות 'פרסומי ניסא' וחלק מהפרסום (ולא רק מחשש שמא ימשך ולא ישמע קריאת המגילה ברבים). הגרי"ש אלישיב (חשוקי חמד מגילה ערמ"ד ואשרי האיש ח"ג פמ"ג א"א).

117. ויש לנשים להיזהר ביותר בהלכה זו, שכן פעמים רבות קוראים להן את המגילה בשעה מאוחרת, הן בלילה והן ביום (ואין די בכך שהן התפללו תפילת שחרית). ועל האנשים להשתדל שהנשים תשמענה מגילה מוקדם

צו. מי שהתפלל תפילת שחרית ועדיין לא קרא מגילת אסתר
- אסור לו לאכול עד שיקרא¹²².

לכן יש להקדים לקרוא את המגילה לבני הבית, כדי שיוכלו
לאכול ביום של 'משתה ושמחה'¹²³.

שינה לפני קריאת המגילה

צו. אין לישון לפני קריאת המגילה, הן לפני מגילה דלילה והן
לפני מגילה דיום¹²⁴.

נשים בקריאת המגילה

צח. יש סוברים שחייב נשים בקריאת המגילה אינו מדברי קבלה
- כאנשים - אלא מדרבנן¹²⁵.

צט. עדיף שאשה תשמע את המגילה מאיש, ולא תקראנה
בעצמה, כי יש סוברים שאינה מצווה אלא לשמוע ולא
לקרוא¹²⁶.

122. משנ"ב (סתרצ"ב סקט"ו) וכה"ח (שם סקל"ז).

123. נר ציון (פורים פ"ו סמ"ח).

124. הגר"נ קרליץ (חוט שני פורים עס"ח).

125. טורי אבן (מגילה ד, א, ד"ה כגון).

126. אך כשאין איש שיקרא לפניו, תקרא היא בעצמה במגילה כשרה, ויכולה
אף להוציא נשים אחרות ידי חובתן.

ק. לכתחילה ראוי ונכון שגם נשים תלכנה לבית הכנסת בלילה וביום כדי לשמוע את קריאת המגילה 'ברוב עם'¹²⁷.

קא. לכתחילה ראוי ונכון שאף הנשים תעמודנה בעת שמברכות את ברכות המגילה, אך אין להקפיד על נשים שאינן עומדות¹²⁸.

קב. מומלץ שגם נשים יעקבו אחר קריאת המגילה מתוך חומש, וכאשר יחסירו מילה, או שיסתפקו שמא החסירו מילה - מיד ישלימו אותה מתוך החומש¹²⁹.

קג. אשה שהתחילה לשמוע מגילה בבית הכנסת ונאלצה לשוב לביתה באמצע קריאת המגילה, והמתינה לבעלה שיקרא לה את המגילה - אין הבעל צריך לקרוא את המגילה מתחילתה, אלא ממשיך ממקום שפסקה, ותשתדל לא לשוחח עד אז¹³⁰. אמנם לכתחילה ראוי ונכון שהבעל

127. כי יש סוברים שדין 'ברוב עם' נאמר אף לנשים, כמבואר בב"ח (סתרפ"ז סוד"ה ומ"ש), חיד"א (במחב"ר סתרפ"ט סק"ג), מג"א (שם סק"ו), חיי"א (כלל קנה ס"ז), כה"ח (סתרפ"ז סק"יב) ונט"ג (פלי"ד). אמנם, אם בבית הכנסת יקשה עליהן לשמוע כל מילה מחמת המרחק מהשי"ץ או מחמת הרעש וההמולה מהכאת המן - עדיף להן לוותר על מעלת 'ברוב עם'.

128. מקראי קודש (פורים סלי"ד) ופס"ת (סתרפ"ט א"ה).

129. הליכות מועד (פורים הע' לד).

130. וכן לא תסיח דעתה מן המצוה, כדי שלא תצטרך לברך שנית את ברכת המגילה, ונמצא שתגרום שברכתה הראשונה תהיה לבטלה.

יחזור ויקרא את המגילה מתחילתה, כדי שתהיה לה קריאה רצופה.

קד. הקורא לנשים, יקרא להן לאחר שקרא או שמע את קריאת המגילה 'ברוב עם'. אך יכול לכוין שאינו רוצה לצאת ידי חובה בקריאתו לנשים, אלא אחר כך בקריאתה 'ברוב עם'¹³¹.

קד. אם אחד מבני הבית צריך להישאר בבית כדי לשמור על תינוק וכדומה, עדיף שיישאר קטן שלא הגיע למצוות, אפילו שהגיע לחינוך, ולא יישאר אחד מההורים¹³².

קטנים בקריאת המגילה

קו. מחנכים במצות קריאת המגילה אף קטנים שהגיעו לגיל חינוך¹³³.

קז. גיל חינוך לענין קריאת המגילה הוא: ממתי שהקטן מבין ויודע את ענין הנס¹³⁴.

131. שכן מעלת 'ברוב עם' בקריאת המגילה היא דינא דגמרא.

132. ופשיטא שצריך לדאוג שמישהו יקרא לקטן, או שילך למנין אחר.

133. שו"ע (סתפ"ט ס"ו), משנ"ב (שם סק"יז וסק"ח) וכה"ח (שם סקכ"ו וסקכ"ז).

134. גיל זה הוא כבן שש-שבע. לדעה זו, גם כשברור שהקטן לא יוכל לשמוע את כל המגילה מבלי שיפנה דעתו לדברים אחרים - והרי מבואר בשו"ע שאם חיסר השומע אפילו תיבה אחת לא יצא ידי"ח - אעפ"כ אין הדבר מפקיע את מצות חינוך הקטן לקיים מצוה זו; וכל שהוא מבין ויודע את ענין הנס - חייבים לחנכו בקריאת המגילה. ואעפ"כ שבדרך כלל אין

לדעות אחרות: ממתי שהקטן יכול לשמוע את המגילה מתחילתה ועד סופה¹³⁵.

לדעות אחרות: ממתי שהקטן יודע לקרוא את כל המגילה, ואף אם אינו יכול להתרכז לשמוע את כולה¹³⁶.

קח. אב שציקר מטרתו בהבאת בניו לבית הכנסת היא כדי שיכו

חובה לחנך קטן לקיים מצוה א"כ יוכל לקיימה בהכשר גמור, כמבואר ברשב"א (סוכה ב, ב), הרי כתב הטו"א (חגיגה ו, א, ד"ה פיסקא) שכל שקטנותו גרמה לו לא לקיימה בהכשר גמור, בר חיוב הוא; שאם לא נאמר כך, לדעת הסובר שמצוות צריכות כוונה, הרי קטן אינו יודע לכיוון, ואיך יש חובה לחנכו בכל המצוות; ולכן, גם בענייננו שקטנותו גורמת לו שלא יוכל לצמצם מחשבתו לשמוע מבלי שיפנה לבו לדברים אחרים, אין דבר זה מפקיע ממצות חינוך. שו"ת שבט הקהתי (ח"ג סרי"ג); פורים וחודש אדר (עקנ"ח).

135. לדעה זו, זמן חינוך נקבע בכל מצוה ומצוה ממתי שהקטן יכול לקיים את המצוה כהלכתה, ושיעור זה נקבע בכל קטן וקטן לפי מידת סבלנותו. הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פמ"ג אל"ג). הוא הוסיף, שאם הקטן אינו מסוגל להתרכז ולשמוע את כל המגילה בבית הכנסת - יתכן שאביו חייב לקרוא לו את כל המגילה בצורה מהירה כדי שיוכל להתרכז. מאידך, דעת הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים סק"ב) שמלבד החובה לחנכו לקיים כל מצוה כהלכתה, צריך גם לחנכו להכיר ולהבין את המצוות (כמו חינוך לשעות בתענית יו"כ), ולכן גם קטן שאינו מסוגל עדיין לשמוע את כל המגילה עד סופה, צריך לחנכו שישמע חלק ממנה כדי שיכיר ויבין מה היא מצות קריאת מגילה.

136. כי המצוה היא הקריאה ולא השמיעה. הגר"י קרליץ (חוט שני שבת ח"ד עש"ח).

את המן, ולא כדי שישמעו את קריאת המגילה, אינו מקיים מצות חינוך כלל¹³⁷.

מגילה בשבת

ק. בזמנינו ראוי ונכון להתייחס למגילה כשרה (בשבת) כ'מוקצה מחמת חסרון כיס'¹³⁸, והרוצה להשתמש בה בשבת ייחד אותה מערב שבת¹³⁹.

ק. מותר לקרוא במגילה בשבת אפילו כדי להתכונן לקריאתה בפורים¹⁴⁰, אך לא יאמר בפיו שקוראה לשם כך¹⁴¹.

קיא. בעל קורא המכין את קריאת המגילה בשבת - לכתחילה ראוי ונכון שיעשה זאת בדרך לימוד, ולא רק כמכין את הטעמים¹⁴².

137. משנ"ב (סתרפ"ט סק"יח) וז"ל: "ובאמת מצד מצות חינוך צריך כל אב להחזיק בניו הקטנים אצלו ולהשגיח עליהם שישמעו הקריאה, וכשיגיע הקורא לזכור שם 'המן האגגי' - רשאי הקטן להכותו כמנהגו, אבל לא שיהיה זה עיקר הבאת הקטן לבית המדרש". וכ"כ כה"ח (שם סק"י וסק"ז).

138. משום שכיום מצויות מגילות מודפסות, וכן בעלי קריאה מתכוננים בדרך כלל ב'תיקון סופרים' או ב'תיקון קוראים' ולא במגילה כשרה, ואין מטלטלים מגילה כשרה אלא לצורך קריאה בה בפורים.

139. פס"ת (סתרפ"ח הערה 151).

140. הגרש"ז אויערבאך (פורים וחודש אדר ער"ל).

141. הגר"ח קניבסקי (שם).

142. הגר"ש אלישיב (אשרי האיש פורים פמ"ג סי"ט). מאידך בשש"כ (פכ"ח הע')

פרק יג

ליל פורים

- א. בבואו לביתו בליל פורים - ימצא שולחן ערוך, נרות דולקים ומטה מוצעת, מפני כבוד היום¹.
- ב. ראוי להרבות בנרות כבשאר ימים טובים, כדי להורות על גודל שמחת לבנו בישועת ה'².
- ג. יש להיזהר מכל סרך כעס ביום ששערי שמים נפתחים. יהיה סבלן, יבליג, יעלים עין ויעביר על מידותיו יותר משאר ימות השנה³.
- ד. קבלה מגדולי עולם: 'כל העוסק בתורה בין מגילה דלילה למגילה דיום - מובטח לו שהוא בן העולם הבא'⁴.

1. משנ"ב (סתרצ"ג סק"ג).

2. יסוד ושורש העבודה (שער יב פרק ה).

3. מל"ח (פליא אק"י).

4. דרשות ואגדות חת"ס (ערי"ח אדר כתי"י ערמ"ה). מקובל בידינו - 'שבפורים שנת תקצ"ח אירע שהיה רגע אחד בו לא היה בכל העולם כולו אחד שלמד תורה באותו רגע מלבד הרב מביאלה, ועל ידי זה הציל את כל העולם, ונעשה מזה רעש גדול בשמים, ועל כן נתנו לו מתנה שיהיה לו בן שיאיר את העולם בתורתו וקדושתו, ונולד לו בעל האבני נזר' (סידור תתקבל עמ' 835).

י. מה בכלל 'זרעונים':

הנוהגים לאכול כרוב בסעודת פורים - מקיימים בזה את מנהג אכילת זרעונים¹¹.

יתכן שכל הירקות הם בכלל זרעונים¹².

יש נוהגים לאכול אורז - זכר למנהג זה¹³.

יש נוהגים לטגן מולייתא בבשר וקטניות - זכר לאכילת זרעונים¹⁴.

יא. יש נוהגים לאכול שומשומין בפורים¹⁵.

פורים שחל במוצאי שבת

יב. פורים שחל במוצאי שבת - לא ימלא כריסו בסעודה שלישית, כדי שיוכל לאכול לתיאבון בליל פורים סעודה המשולבת מ'שמחת פורים'¹⁶ ומ'מלוה מלכה'¹⁷.

ט): 'וישנה ואת נערותיה לטוב', כלומר שינה את מאכליה כטוב בעיניה (מגילה יג, א).

11. שו"ת דברי יציב (ח"ב סרצ"ז א"ו).

12. כעולה מדברי הרמב"ם (כלאים פ"א, ה"ח). שו"ת דברי יציב (שם).

13. מקו"ח (ד"ה מאכל זרעונים).

14. בא"ח (ש"א תצוה אי"ט).

15. ספר המנהגים (ערב פורים אות ב).

16. אע"פ שעיקר סעודת פורים מצוותה ביום, מ"מ יש מצוה לערוך סעודה גם בלילה.

17. כה"ח (סתרצ"ג סק"ט).

פרק יד

תחפושות

- א. עיקר ענין לבישת התחפושת הוא בסעודת פורים, בעת עריכת 'משתה ושמחה'¹.
- ב. יש להמנע מלהתחפש בתחפושות מפחידות, שכן הפחד עלול לגרום לסכנה².
- ג. ראוי ונכון שלא להתחפש בתחפושות של נכרים, כגון בתחפושת של אחשורוש או ושתי וכדומה³.
- ד. האדמו"ר מקלויזנבורג - בעל 'שפע חיים' - סבור, כי ראוי ונכון להתחפש לאיש צדיק או לאשה צדקת⁴.

תפילה עם תחפושת

- ה. מותר לעמוד לתפילה עם תחפושת, אולם אין להתפלל עם תחפושת משונה מאוד או רועשת במיוחד⁵.

-
1. נר ציון (פורים פ"ו, סני"א). ולכן מקובל בקהילות מסויימות שגם המבוגרים משנים את לבושם בעת סעודת פורים.
 2. ראה ב"ק (פג, א). הגר"נ קרליץ (חוט שני פורים עצי"ו).
 3. הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים סקיי"ד א"ב). מאידך, במאור ושמש (הוי"ד בפורים וחודש אדר פ"י ס"ה) מובא, כי המנהג ללבוש בגדי גויים.
 4. פורים וחודש אדר (פ"י ס"ה).
 5. כן משמע מדברי הגר"ש ואזנר (שבט הלוי ח"י ס"ח). שערי ימי הפורים (ש"יג פ"ג א"ה).

ו. מותר לליטאי המחופש לחסיד - ולהיפך - להתפלל, אם אינו עושה שום שחוק⁶.

לא ילבש'

ז. הרמ"א⁷ לימד זכות על המנהג בפורים שגבר מתחפש לאשה ולהיפך. אולם אין כל לימוד זכות להתחפש באופן זה לפני פורים, לצורך מסיבות וכדומה, והרי זה איסור מוחלט⁸.

ח. ב'פורים המשולש', ביום שישי, בירושלים, אסור לגבר להתחפש לאשה, וכן להיפך, וזאת אף למתירים לעשות זאת באופנים מסויימים⁹.

ט. גם המקילים באיסור 'לא ילבש' בפורים, אם ניכרת פריצות כל שהיא בכגד עצמו או בלבישתו - אין שום היתר ללובשו¹⁰.

י. בני עדות המזרח מקפידים במיוחד שאיש לא ילבש בגדי אשה וכן להיפך, גם בפורים וגם כשמתכוונים לשם שמחה בלבד¹¹.

6. שו"ת שבט הלוי (ח"י סי"ח א"א).

7. סימן תרצ"ו סעיף ח.

8. פורים וחודש אדר (פ"י סי"ח).

9. כי בשנה זו היום המיועד לתחפושות הוא יום ראשון (שם).

10. נר ציון (פורים פ"ו סני"א).

11. ראה ברכ"י (סתרצ"ו סק"ג), שיורי ברכה (יו"ד סקפ"ב סק"ג), לב דוד

יא. יראי אלוקים מקפידים גם שלא להלביש לתינוק שמלת אשה ולא להלביש לתינוקת בגדי איש¹².

תחפושת בשבת

יב. ראוי ונכון שלא להתחפש בשבת, כי יש בזה משום זילותא דשבת¹³.

יג. המתחפש בשבת - בקלות עלול להיכשל באיסורי קושר, מתיר, כותב, מוחק, ממרח ועוד¹⁴.

יד. תחפושת של פורים - אסור לצאת בה בשבת, גם אם לבשוה כדרך מלבוש¹⁵.

(פכ"ט). וכ"פ האול"צ (ח"ב במבוא הספר ענף ד), שכיון שהרמב"ם אסר, ובני ספרד נגזרים אחר הוראותיו, לכן אין להקל בזה, ואין לאיש ללבוש בגדי אשה או לאשה ללבוש בגדי איש אף בפורים. אמנם לקטנים - יש להקל גם לבני ספרד. אול"צ (שם).

12. הגר"ח קניבסקי (פורים וחודש אדר עכ"א א"י) בשם החזו"א. בספר דינים ומנהגים ממרן החזו"א (פכ"ב א"י) מסופר, שאחד ממקורבי החזו"א נכנס אליו בפורים עם בתו כבת 4-5 כשהיא לבושה במכנסיים, והחזו"א הקפיד על כך ואמר: 'וכי זה חינוך'.

13. ראה להלן.

14. ולכן ראוי להמנע מכך ב'פורים המשולש'.

15. שו"ע (סימן שא, סעיף כ), משנ"ב (שם ס"ק ע, עא) ושו"ע הרב (שם סעיף יז). וראה פס"ת (שם, אות כט) שהאיסור חל רק על לבוש המיועד אך ורק לתחפושת, כגון בעלי חיים וכדומה, משא"כ מיני בגדים שונים

טו. הרגיל ללבוש חליפה ארוכה ורוצה לצאת עם חליפה קצרה, או הפוך, יש שהורו בזה להיתר¹⁶, ויש שדנו בזה לאיסור¹⁷.

זו. מעיל עליון המכסה את רוב הגוף, אין לצאת בו כשהוא מוגבה ומכסה רק את מיעוט הגוף¹⁸.

יז. יש שדנים לאסור יציאה בשבת עם מעיל הגדול משמעותית ממידתו של הלובש¹⁹.

יח. אסור לצאת בשבת עם כובע שאינו מהודק היטב לראש²⁰.

במה דברים אמורים, כאשר הוא חבוש בכיפה מתחת לכובע, אך אם אינו חבוש בכיפה מתחת לכובע, מותר²¹.

ומוזרים, או בגד המיועד לבעל מלאכה, כגון חלוק טבח ואופה, ליכא איסור.

16. החזון איש הורה לבחור שהיתה דרכו ללבוש חליפה קצרה, שרשאי לצאת בחליפה ארוכה. ארחות שבת (ח"י פכ"ח הערה קצז).

17. הגרש"ז אויערבאך (שש"כ פ"ח הערה יט).

18. שו"ע הרב (סימן שא, סק"ח וסוסע"י לו).

19. והטעם: חוששים שמא יבוא להסירו. ראה רש"י (שבת קמא, ב, ד"ה אבל יוצא) שבחלוק גדול לא חיישינן שמא יבוא להסירו, כי לא מסתבר שיעמוד ערום בשוק. ומכאן כתבו לדון שבמעיל גדול יהיה אסור לצאת, כי יש לחוש שמא יפשטנו מעליו.

20. שו"ע (סימן שא, סעיף מא). הטעם, משום שחוששים שהרוח תעיף את הכובע מראשו ויבוא להעבירו ד' אמות ברשות הרבים.

21. שכן, אין חוששים שמא ילך בגילוי ראש. משנ"ב (שם ס"ק קג).

יט. תכשיטים שאינם מהודקים לגוף או לבגד בחוזקה, כגון סיכות נוי התחובות ברפיון, אסור לצאת בהם בשבת²².

כ. לפני היציאה לרחוב יש להרכיב את המשקפיים בצורה רגילה, לא על המצח או מעל שיער הראש, ולא על קצה האף, ולא יהיו קשורות עם חוט תליה שמטרתו לאפשר את הורדת המשקפיים על הצוואר בעת שאינו נצרך להם²³.

כא. אין לצאת בשבת עם משקפי שמש. דין זה אמור גם לגבי משקפי שמש המורכבים על משקפי הראיה²⁴.

כב. ראוי לבעל נפש לחוש לדעת הפוסקים הסוברים שאין לצאת עם כפפות בשבת מחשש שמא יסירם מידיו ויטלטלם ארבע אמות²⁵.

כג. תחפושת חדשה שכיסיה תפורים, אם אין רגילות כלל להשאירם תפורים - ראוי שלא לצאת בה²⁶.

22. שכן חוששים שמא התכשיט יפול ויבואו להרימו ולטלטלו. מנחת יצחק (ח"ג סימן כו אות ט).

23. שש"כ (פ"יח, ס"יז). ראה רבבות אפרים (ח"א סימן רכז) ופס"ת (סימן שא, אות טו).

24. טעם האיסור, משום שחוששים שמא יסירם בהגיעו למקום מוצל ויטלטלם ארבע אמות ברשות הרבים. ראה שש"כ (פרק יח, הערה עא).

25. משנ"ב (סימן שא, ס"ק קמא).

26. ארחות שבת (פכ"ח, הק"פ).

כד. ראוי להימנע מלפזר אבקות בנעליים ובבגדים כאשר המטרה היא להפיג ריח רע או להפיץ ריח טוב, גם לא בערב שבת²⁷.

כה. כשפורים חל במוצאי שבת, אין ללבוש תחפושות ובגדים חגיגיים אלא לאחר צאת השבת²⁸.

27. מחשש איסור הוצאה במקום שאין עירוב. ובשבת קיים חשש נוסף של "מוליד ריח" באופנים מסויימים. ראה שולחן שלמה (סימן שג).

28. ראה לעיל פרק יג.

פרק טז

ליצנות והוללות

א. הדרך הנכונה ביותר לקיום מצות 'שמחת פורים' בקדושה ובטהרה, כדת של תורה, היא מתוך שמחה של מצוה והתרוממות הנפש, הנובעת מהתכוננות בגדולת הנסים, עד להרגשת 'קירבת אלקים' שמחמתה פורצת הודאה לה'.¹

ב. לא הותרה בפורים אלא שמחה של מצוה, אבל הוללות וליצנות וכיוצא בזה - אסורות גם בפורים.²

ג. הכשרים נהגו להתלוצץ בפורים מהמון, עמלק, מינים, אפיקורסים ושאר פורקי עול.³

1. ראה הליכות שלמה (פורים פ"ט ארחות הלכה הע' 77) וסידור תתקבל (עמ' 834) בשם החידושי הרי"ם ואוהב ישראל.

2. וז"ל השל"ה (מגילה ד"ה ומצוה לשמוח בפורים): 'אף אותם המשתכרים - תהא כוונתם לשם שמים, לזכור את הנס שבא במשתה היין; ולא כאותם המשתכרים כדי למלאות גרונם ומרבים בימי הפורים האלו לעשות צחוק וקלות ראש, וגם בעת אכלם - לבם ועיניהם על מעדניהם... עד כי נדמה לרוב ההמון, אשר בשני הימים האלה הותר לכל אדם לפרוק עול התורה והמצוות מעליו, וכל המרבה להיות משוגע הרי זה משובח, וכל זה הוא בלי ספק רע ומר, והוא עוון פלילי, כי לא הותר אלא שמחה ולא קלות ראש, ושומר נפשו ירחק מזה, כי זוהי שמחת הוללות ולא שמחה של מצוה'.

3. מועו"ז (ח"ב סקצ"א) ופס"ת (סתרצ"ה א"ח).

ד. האיסור המוטל על כל אדם שלא ימלא שחוק פיו בעולם הזה⁴ - תקף גם לפורים⁵.

ה. אדם שאוכל במקום של 'מושב ליציים' למרות שיש הכשר מהודר על המאכלים, הרי זה נחשב שאוכל מאכלים טמאים המטמטמים את נשמתו⁶.

ו. אסור לבזות מנהגים של עדות מסויימות. העושה צחוק ממנהג מוזר של עדה מסויימת - נכשל בעוון חמור⁷.

ז. המזלזלים במנהגי עדות אחרות או חוגים אחרים – נכללים ב'כת ליציס', שאינה מקבלת פני שכינה⁸.

ח. אסור לדבר רע על אשכנזים, ספרדים, חסידים, מתנגדים, תימנים, פרסים, מרוקאים ואמריקאים.⁹

ט. חמור מאוד עווננו של המדבר בגנות עם ישראל, היהודים. מצוה רבה וזכות גדולה לדבר בשבח כלל ישראל ולצדד בזכותם.¹⁰

4. כמבואר בשו"ע (סתק"ס ס"ה).

5. ט"ז (שם סק"ז).

6. יערות דבש (דרוש א).

7. ראה לכתחילה (לשון הרע פייח סי"ג).

8. שם (עמי שמט).

9. הלכות לשוה"ר (פתיחה).

10. כמבואר בזהו"ק (בראשית נד, ב): 'גדעון לא היה צדיק ולא בן צדיק, ועל שלמד סגוריא על ישראל זכה לנבואה'.

י. המתלוצצים על אדם כשר מישראל, וקל וחומר על תלמיד חכם, נכשלים באיסורים נוראים: 'מלבין פני חבירו ברכים', 'מבזה תלמידי חכמים' ועוד¹¹, ואין להם חלק לעולם הבא ואין רפואה למכתם¹².

יא. המתלוצץ על הדרשן הדורש דברי תוכחה ומוסר - הרי זה חוטא ומחטיא¹³.

11. לשון הרע, רכילות, אונאת דברים, מתכבד בקלון חבירו ועוד.

12. כמבואר במסכת שבת (קט, ב). מועו"ז (ח"ב סקצ"א). הגר"ג אדלשטיין סיפר על אדם שאמר בדיחה בפורים, בתוך חוג קטן של אנשים, יתכן שלא היו אפילו עשרה אנשים ששמעו, והיתה בדיחה קצרה מאוד - כשש מילים בס"ה - אך היה בה זלזול בכבוד ת"ח, ונענש אח"כ מידה כנגד מידה, באותו ענין ממש שדיבר עליו. הוא הוסיף לספר על אחד שעשה 'עיתון קיר' בפורים, וכתב ביקורת על מישהו שהיתה לו קפידא עליו, ונענש אח"כ בצורה משונה ולא טבעית. דרכי החיזוק (מס' 396).

13. הגר"ב"צ אבא שאול (אור לציון מאמר ח עמ' רנז).

פרק יז

מסיבות פורים

א. במסיבות פורים רבי משתתפים מצוי שיושבים חבורות חבורות ומשוחחים זה עם זה, ויש חבורות שעלולות לדבר דיבורים אסורים; אסור להתיישב ליד אותה חבורה. הנכשל בזה - עובר, בין השאר, גם על מצות עשה של 'ובו תדבק'¹.

ב. גם בפורים אסור לפגוע, להקניט, לצער, להעליב, לבייש, להכאיב, להפחיד, להכעיס או להבהיל - את הזולת, הן בדיבור והן במעשה, שנאמר²: 'ולא תונו איש את עמיתו'³.

ג. כאשר יושבים במסיבות משפחתיות או חברתיות מצוי שעוקצים אחד את השני, ונהנים וצוחקים מהעקיצה ה'מוצלחת' ומתכבדים בקלון חבריהם. הנוהגים כן נכשלים בעוונות רבים וחמורים⁴.

ד. במסיבות פורים לפעמים נפליטים קינטורים ופגיעות, והנעלב מבליג ואומר שאינו נפגע, אך במסתרים תבכה נפשו, ונכשלים באיסורים רבים: אונאת דברים, מתכבד בקלון

1. ח"ח (פתיחה עשה ו' ולשה"ר ו', ו' בהגה ובבמ"ח סק"י"ח).

2. ויקרא (כה, יז).

3. ראה סה"מ לרמב"ם (רנא), חינוך (שלח), שע"ת (שי"ג אכ"ד).

4. ראה להלן.

חבירו, שמחה לאיד, מלבין פני חבירו. בכגון זה, קיימת חובה למחות ולהוכיח, ובשעת הצורך לעזוב את המקום.⁵

ה. קורה שבני משפחה או חברים יושבים בצוותא ומשוחחים, ואחד אומר דבר שטות, ואחרים מסתכלים עליו בבוז, ופולטים משפטים פוגעים, ונכשלים באיסור 'אונאת דברים'.⁶

ו. על כל צער וצער שאדם מצער את חבירו - הוא נענש בידי שמים, ולא נאבד אפילו צער קטן, 'ואפילו דברי גרמא שאדם לא עשה בידיים, רק גרם בכוונה צער לחבירו - נענש עליו'.⁷

ז. גם המצער את חבירו דרך בדחנות ושחוק, כדי להרבות את השמחה - נכשל ב'אונאת דברים' ו'ענוש יענש'.⁸

ח. המצער אדם מסכן, אומלל, שבור⁹ - עונשו מפורש בתורה: 'וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב', כלומר שהוא חייב מיתה בידי שמים.¹⁰

5. פלא יועץ (ערך אונאה).

6. מסכת החיים (עשכ"ט).

7. ספר חסידים (מד).

8. פלא יועץ (ערך אונאה).

9. ומה שנאמר 'יתום ואלמנה', לא דיבר הכתוב אלא בהווה, שהם תשושי כח ודבר מצוי לענותם, וה"ה לכל אדם מסכן. רש"י (שמות כב, כא).

10. חפץ חיים (פתיחה לאוין טו, ובבאר מים חיים שם), בשם הרמב"ם (ספר המצוות מצוה רנו) ורבנו יונה (שערי תשובה מאמר כד).

ט. כאשר קיים ספק האם חבירו יצטער או יתבייש כתוצאה מאמירה מסויימת או מעשה מסויים - עליו להמנע מכך, כדין 'ספיקא דאורייתא לחומרא'¹¹.

י. באיסור 'אונאת דברים' אין היתר של 'אינו מתכוין', ואפילו אם אינו 'פסיק רישא', הואיל והוא יודע שיתכן שחבירו יפגע מכך¹².

יא. העושה מעשה שגורם צער לחבירו, למרות שלא דיבר מאומה, נכשל בלאו ד'לא תונו'¹³.

יב. יש להתאמץ לשמור ולהגן על הזולת מפני בושה, עלבון, צער, כאב, פחד, ומכל נזק שהוא, בגוף, בממון או בנפש¹⁴.

יג. אסור לומר שטעם מאכליו של קייטרינג פלוני אינו משובח, שבזה גורם הפסד לבעלי הקייטרינג, אלא אם כן מטרתו לתועלת¹⁵.

11. חיי משה (חוי"מ עמ' תרי).

12. אם האיסור היה תלוי במעשה - היה מקום לדון האם זה נחשב מעשה שלו, אך הואיל ואין האיסור תלוי במעשה אלא בתוצאה, אזי כל דיבור או מעשה שיתכן שייצא ממנו פגיעה - הרי הוא אסור. הגר"נ קרליץ (חוט שני מילי דנזיקין עש"ג).

13. רבנו יונה (אגרת התשובה יט).

14. יד קטנה (מדע פ"ה עשה ג), מהרש"א (שבת לא), סמ"ג (עשין ט), יראים (רכד) וחינוך (רמג).

15. חוט שני (לשון הרע עמ' שנו).

פרק יח

חזיזים

א. יש לאסור בתכלית האיסור לפוצץ חזיזים וכיוצא בהם, הגורמים בהלה ופחד¹.

ב. רבים סוברים שפיצוץ החזיזים בפורים נשתרבב ממנהג הערבים בזמני שמחתם, ואין נכון לעם ישראל לנהוג כמעשיהם, וכל הנוהג כן - עובר על² ז'לא תעשה כמעשיהם³.

ג. מותר לתפוס ולקחת את החזיזים מיד בעליהם, הן קטנים והן גדולים, ואפילו בחוזקה⁴.

ד. המוכר חזיזים וכדומה - צריך להתרות בו. אם ההתראה לא עזרה - מותר למוסרו למשטרה⁵.

1. בגמ' (בי"ק פג, א) מבואר שפחד מביא לידי סכנה, ואמרו חז"ל (בי"ק נו, א): 'המבעית את חברו - חייב בדיני שמים'.

2. שמות (כג, כד).

3. רבי חיים פלאגיי (מועד לכל חי).

4. הגר"נ קרליץ (פורים וחודש אדר עקפ"ג).

5. הגר"נ קרליץ (פורים וחודש אדר עקפ"ד).

פרק כ

יום פורים

א. לכתחילה ראוי ונכון להתאמץ להשכים מוקדם לתפילת שחרית בפורים¹.

ב. מקובל מפי צדיקי עליון, שיש סגולה בפורים להשכים בבוקר ולהרבות בתפילה ובבקשה לפני השם יתברך על כל דבר².

ג. קיים ענין גדול מאוד לקום באשמורת יום הפורים ולומר תהלים³.

ד. הואיל ופורים הוא עת רצון - נהגו צדיקים לסיים בו את ספר התהלים באשמורת הבוקר⁴.

1. משנ"ב (סתרצ"ג סק"ו), וביאר המחצה"ש בטעם הדבר, שמכיון שמוטל על האדם להתעסק ביום זה במצוות רבות, ע"כ יש להשכים כדי שתהיה שהות ביום לעשייתם. בילקוט מעם לועז (מגילת אסתר ערנ"ז סרס"ה) נימק את סיבת ההשכמה: 'לפי שזרש יעצה להמן להשכים בבוקר ולילך אל המלך לומר לו לתלות את מרדכי בזמן ק"ש (כלומר לפני שיקרא ק"ש ויתפלל ויעמוד לו לזכות), והמן הזדרז ובא לפני נץ החמה לאחשורוש, ויצא הנס הזה, שבמקום לתלות את מרדכי - גידלו המלך'.

2. הן על בני חיי ומזוני, והן על שאר דברים, ועל כל קרוביו וכל ישראל, וכעין יום הכיפורים, שהוא יום תפילה, כך פורים הוא יום עת רצון מאוד, וכל העולמות המה בשמחה וברצון. סגולת ישראל (סס"ו).

3. מל"ח (פרק לא אות ט).

4. נוהג כצאן יוסף (הקדמון); מועד לכל חי (ל"א ט).

י. עצה טובה: לא יצא מבית הכנסת שחרית מבלי ללמוד מעט, שכן מרגע שיכנס לביתו – טרדות היום הרבות יסיחו את דעתו מעסק התורה¹¹.

יא. מצוה על כל אדם להתחיל ללמוד הלכות פסח ביום פורים עצמו¹².

יב. יש נוהגים לאכול מאכלי חלב ביום פורים לאחר תפילת שחרית¹³.

יג. יש נוהגים לאכול ביצה מבושלת ביום פורים לאחר תפילת שחרית¹⁴.

יד. אין להתפלל בפורים מנחה קצרה, כדי שיחזור הש"ץ על התפילה ויאמר 'על הנסים', משום פרסומי ניסא¹⁵.

טו. יש להקפיד מאוד להתפלל תפילת ערבית במנין גם במוצאי פורים¹⁶.

11. יסוד ושורש העבודה (שער יב פרק ו).

12. כדי לקיים את הדין של 'שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלוש יום'. משנ"ב (סתכ"ט סק"ב).

13. מפני שהתורה נמשלה לחלב, שנאמר: 'דבש וחלב תחת לשונך', ואמרו חז"ל (שבת פח, א): 'הדור קבלוה בימי אחשורוש'. אור"ח (ספינקא סק"ד) בשם יפה ללב.

14. לפי שהמן ביקש לקעקע ביצתן של ישראל, והוא לשון ביעא, דבעי רחמי ופרקינן. אור"ח (ספינקא סק"ד) בשם יפה ללב.

15. הגי"ר אהרן קוטלר (הוי"ד בפורים וחודש אדר עקל"ד).

16. יוסף אומץ (סתתש"א).

פרק כב

מתנות לאביונים

א. לפני מסירת 'מתנות לאביונים' לעני - יש לכוין לקיים מצות 'מתנות לאביונים'¹.

ב. יש סוברים שבקיום מצות 'מתנות לאביונים' מקיימים בנוסף עוד שתי מצוות עשה דאורייתא: א. 'נתון תיתן'; ב. 'פתוח תפתח'. ואם מכניס רגש אהבה לבורא עולם בשעת נתינת הכסף לאביונים - מקיים אף מצות עשה של 'בכל מאודך'².

ג. ראוי ונכון להרבות ב'מתנות לאביונים', הן במספר המקבלים והן בשיעור המתנות, מלהרבות במשלוחי מנות ובסעודת פורים³.

ד. לכתחילה ראוי ונכון שלא לאכול לפני קיום מצות 'מתנות לאביונים'⁴.

1. שו"ע (סי"ס ס"ד).

2. ויש שמסתפקים האם במתנות לאביונים מקיימים גם מצות צדקה, שהרי אין עושים מצוות חבילות חבילות, או שלא נאמר בהן הכלל הזה, לפי ששתיהן מכוונות לאותה תכלית: למלא מחסורו של העני.

3. 'שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האומללים - דומה לשכינה'. רמב"ם (מגילה פ"ב הי"ז).

4. כשאר כל המצוות (אפילו דרבנן) שאין לאכול לפני קיומן. הגרש"ז אויערבאך (הליכות שלמה פורים פ"ט סי"ט), שו"ת אז נדברו (ח"ו סס"ה),

שיעור מתנות לאביונים

ה. למרות שלדעת הריטב"א⁵ יוצאים ידי חובת 'מתנות לאביונים' בנתינת פרוטה, בימינו יש בנתינה כזו זלזול ופגיעה בכבוד העני⁶.

ו. כשנותן 'מתנות לאביונים' לתלמיד חכם - יש להיזהר במיוחד לתת לו לפי כבודו, למרות שהוא מצידו מסכים לקבל גם סכום פשוט מחמת דוחקו⁷.

ז. מידת חסידות לתת 'מתנות לאביונים' כשיעור ההוצאות שהוציא על 'סעודת פורים' לעצמו⁸.

ח. ראוי ונכון שלפחות לשני עניים יתן 'מתנות לאביונים'

מועדים וזמנים (ח"ב סקפ"ו), שו"ת שרגא המאיר (ח"ג סק"ג). אמנם יש שיישבו את מנהג העולם שלא מקפידים על כך. ראה משנה הלכות (ח"ו סקכ"ו וח"ז סצ"ב). לדעת הגר"ש אלישיב (חשוקי חמד מגילה עק"ד, ישמח ישראל עקל"ט, אשרי האיש ח"ג פמ"ו אי"ח) מותר לאכול לפני קיום מצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים, כיון שבאכילה זו מקיים מצות סעודת פורים, ואין עדיפות להקדים משלוח מנות ומתנות לאביונים לסעודת פורים, וכ"כ בשו"ת משנה הלכות (שם).

5. מגילה (ז, ב, ד"ה תני רב יוסף). הו"ד במשנ"ב (סתרי"ד סק"ב).

6. ויצא שכרו בהפסדו. ראה כה"ח (שם סק"א) שבנתינת פרוטה בזמנינו - ודאי אינו כלום, דנתייקרו השערים, ואי אפשר לקנות בזה כלום.

7. ואם נותן לו סכום עלוב ומבזה - הרי זו 'מצוה הבאה בעבירה', שמזלזל בכבוד התורה. אול"צ (ח"ד פנ"ז אות א).

8. אול"צ (ח"ד פנ"ז אות א).

מכספו הפרטי ולא מכספי מעשר, וזאת גם כאשר מוסיף לעניים יותר משיעור החיוב⁹.

בו ביום

ט. כדי לצאת ידי חובת כל הדעות, יש להקפיד שנתנית המתנות תהיה ביום פורים, ובו ביום יקבלם עני שאצלו הוא פורים¹⁰.

9. ויש מקילים לתת מתנות לאביונים בשיעור החיוב מכספם הפרטי, ולהוסיף עליהם מכספי מעשר. לדברי הכל ליתר העניים אפשר לתת מכספי מעשר אף לכתחילה.

10. יש סוברים שמצות מתנות לאביונים ביום פורים אמורה רק לגבי המקבל, שהאביון יקבלם בפורים, ואם האביון קיבלם בפורים, גם אם נשלחו אליו קודם פורים - יצא השולח ידי"ח; ויש סוברים שצריך שגם הנותן ימסרם בפורים וגם העני יקבלם בפורים. לדעת הסוברים שזמן הנתינה ביום פורים אמור רק לגבי המקבל, יש הסוברים שבן עיר פרוזה ששלח מתנות, אפילו לפני י"ד באדר, לפני בן ירושלים, והן הגיעו אליו בט"ו באדר, יצא השולח ידי"ח, שהרי העני קיבלן בזמן שאצלו הוא פורים, אע"פ שלנותן כבר עבר פורים. ויש חולקים וסוברים שאע"פ שאין צורך שהנתינה תהיה בפורים, צריך שהמקבל יקבל ביום שהוא פורים אצל הנותן. לדעת הסוברים שזמן הנתינה ביום פורים אמור גם לגבי הנותן, יש סוברים שבן עיר פרוזה ששלח מתנות בי"ד באדר לפני בן ירושלים, והגיעו אליו המתנות בט"ו באדר - יצא ידי"ח, שהרי ניתנו ביום פורים ונתקבלו ביום פורים. ויש חולקים וסוברים שצריך שהעני יקבלן תוך זמן פורים לנותן. כאמור, כדי לצאת ידי חובת כל הדעות, יש להדר שנתנית המתנות תהיה בפורים, וקבלתן תהיה בו ביום ע"י עני שאצלו הוא זמן פורים.

י. בעת הצורך אפשר למסור 'מתנות לאביונים' לשליח לפני פורים והשליח יתנם לעני בפורים¹¹, אולם, כאמור, לכתחילה ראוי שהמצוה מתחילתה ועד סופה תהיה בפורים¹².

יא. בעת הצורך אפשר לתת לעני 'מתנות לאביונים' לפני פורים בתורת פקדון, והעני יזכה בהם בפורים, אולם בשביל שלימות המצוה ראוי שהנתינה לעני תהיה ביום הפורים¹³.

יב. מי שנמצא בפורים במקום שאין עניים - יזכה לעני מסויים 'מתנות לאביונים' על ידי אחר¹⁴, ויודיע לעני על כך כדי שישמח בפורים בקבלת המתנות בעתיד¹⁵.

11. ערוה"ש (סתרי"ד ס"ב) וכה"ח (שם סקט"ו).

12. ראה גם תורת המועדים (סקט"ו א"א).

13. ראה מג"א (סתרי"ד. הו"ד בבה"ל שם ד"ה לשני עניים בשם בעל המאור) שלא יתן קודם פורים שמא ישתמשו העניים במתנות לפני פורים. משמע מדבריו, שאם המתנות עודן בידיהם עד יום פורים, הנותן קיים מצותו. ואע"פ שמעשה הנתינה לא היה בזמנו - לא נתן אז לעני אלא בתורת פקדון עד יום הפורים (משנה הלכות שם). לדעת הגר"ש וואזנר (ישמח ישראל עקמ"ג) והגר"ח קניבסקי (שם עקמ"ה) אין לנהוג כן לכתחילה. אולם לדעת הגר"ש אלישיב (שם עקל"ו) אפשר לכתחילה לעשות כן.

14. כלומר: יבקש מאדם אחר שאינו סמוך על שולחנו שיגביה את המתנות ויזכה בהגבתן לעני מסויים; והזוכה נחשב לשליח לקבלה של האביון, וכאילו המעות הגיעו לידי המקבל, ושפיר יוצא ידי"ח אף שהמעות מגיעות לידי העני לאחר פורים. מהר"י אסאד (סי' רז).

15. אך אם לא הודיע לעני - אינו יוצא ידי"ח, לפי שאין לעני שמחה בפורים ממעות אלו. שו"ת שרגה"מ (חי"ג סק"ב).

כן ינהג גם מי שנזכר ברגע האחרון שלא נתן 'מתנות לאביונים'¹⁶.

יג. מי שנתן 'זכר למחצית השקל' ביום הפורים, והתכוין לצאת בו ידי מצות 'מתנות לאביונים' – יצא ידי חובת 'מתנות לאביונים', אם יתנהו לעניים ביום הפורים¹⁷.

פרוז ומוקף במתנות לאביונים

יד. בן עיר פרוזה – יתן בי"ד באדר 'מתנות לאביונים' לבני עיר פרוזה.

בן עיר מוקפת – יתן בט"ו באדר 'מתנות לאביונים' לבני עיר מוקפת¹⁸.

16. שיזכה את המעות לעני מסויים ע"י אחר, ויודיע לעני בפורים שיש לו מעות אצל פלוני כדי שישמח. שם. וכ"פ הגר"ש אלישיב (ישמח ישראל עקליו ו-קמא), הגר"נ קרליץ (שם עקני"ג) והגר"ח קניבסקי (שם עקמ"ה).

17. ביה"ל (ד"ה ליתן) בשם פמ"ג. וראה משנה הלכה (שם).

18. לדעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שבת ח"ג ער"ל) והגר"ש אלישיב (יבקשו מפייהו עס"ב) יש לנהוג כן לכתחילה. לדעת הגר"ש ואזנר (ישמח ישראל עקמ"ב) דין זה הוא לעיכובא, כיון שחייבים לתת למי שמקיים באותו היום סעודת פורים; וכן דעת החזו"א (דינים והנהגות פכ"ב א"א) והגר"ח קניבסקי (ישמח ישראל עקמ"ז). ובן עיר שנותן לבן כרך באופן שהמעות מגיעות לבן הכרך בט"ו, לדעת המנח"י (שו"ת דברי משה סל"ח בסופו) יצא ידי"ח, שכן הכל תלוי בשמחת המקבל. אולם לדעת הגר"ש אלישיב (יבקשו מפייהו עס"ב) לכתחילה אין ראוי לעשות כן, ובדיעבד אפשר להקל. בפורים המשולש שבין 'בן כרך' ובין 'בן עיר' נותנים מתנות לאביונים

טו. בן כרך שאספו עבורו 'מתנות לאביונים' בעיר פרוזה - הטוב ביותר שיהיה בעיר הפרוזה ביום י"ד, באופן שיהיה לו דין 'פרוז', כדי שהנותנים יוכלו לקיים בו את מצוותם כראוי¹⁹.

טז. הכל מודים שבן ירושלים ששלח 'מתנות לאביונים' בט"ו באדר לעני בן עיר שפורים שלו בי"ד - לא יצא ידי חובתו²⁰.

הזמן הראוי למתנות לאביונים

יז. ראוי ונכון להזדרז לקיים מצות 'מתנות לאביונים', כדי שתהיה לעניים אפשרות לקנות במעות צרכי סעודת פורים²¹.

בי"ד, לדעת הגר"ש אלישיב (פסקי שמועות עקמ"ח) לכתחילה יכול 'בן הכרך' לתת ליבן העיר.

19. ומעשה באלמנה הדרה בירושלים שאספו עבורה מתנות לאביונים בבני ברק, והורה הגרש"ז אויערבאך שעליה לבוא להיות ביום י"ד בב"ב שיהיה לה דין 'פרוזה' כדי שיוכלו לקיים בה מצות מתנות לאביונים כדין (הליכות שלמה פורים פ"ט ארחות הלכה הע' 65).

20. כי צריך שהעני יקבלם ביום שהוא פורים אצלו.

21. ועוד, שזריזין מקדימין למצוות. נר ציון (פורים פ"ו סמ"ט). הגרש"ז אויערבאך היה מזרז את בני ביתו מיד בעלותו מבית הכנסת לשלוח מנות ולתת מתנות לאביונים, ואח"כ נטל ידיו לסעודה, ולאחריה ישב לקבל את פני הבאים, וכיבדם בשתיית יין, וגם הוא שתה קצת עמהם, יותר מלימודו, ואח"כ שכב לישון לקיים בכך מצות 'עד דלא ידע'; ואחר חצות, קודם שנטל ידיו לסעודת היום - למד מעט, ובעת הסעודה התחיל

יח. יש יראי אלוקים שהקפידו לקיים מצות 'מתנות לאביונים' עוד לפני תפילת שחרית²².

יט. לפי תורת הסוד – הזמן הראוי והנכון ביותר לקיום מצות 'מתנות לאביונים' הוא לאחר קריאת המגילה²³.

כ. יש צדיקים שמיד לאחר ששמעו ברכת 'שהחיינו' היו מכניסים לקופת הצדקה 'מתנות לאביונים'²⁴.

כא. המהדרים במצוות מקיימים מצות 'מתנות לאביונים' לפני תפילת שחרית ושוב לאחר התפילה²⁵.

כב. נחלקו הפוסקים האם יש להקדים את מצות 'מתנות לאביונים' ל'משלוח מנות', או להיפך. הכל מודים, כי אם

בלימוד הלכות פסח עם כל המסובים, והפליגו בשירה בהתרוממות הרוח (הליכות שלמה פורים פי"ט ארחות הלכה הע' 28).

22. יסוד ושורש העבודה (שער יב, פ"ו) וסידור יעב"ץ.

23. שער הכוונות (דף קט ע"ג). הו"ד בכה"ח (סתרי"ד אי"ז וסתרי"ה אי"ט). וכפי שאמרו חכמים (מגילה ד, ב) שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, ופרש"י (ד"ה נשואות למקרא מגילה): 'לקבל מתנות לאביונים'. ועוד: כדי להסמיכם ככל האפשר לברכת שהחיינו. לב שמח החדש (הו"ד בפסיקת סתרי"ב הע' 20).

24. או שהיו מעבירים מכיס לכיס מתנות לאביונים שיחולקו בו ביום, וזאת כדי להסמיך ככל האפשר את המתנות לאביונים לברכת 'שהחיינו'. הגר"ש דבליצקי (פורים המשולש פ"ב הערה לה).

25. דרכי חיים ושלוש (אות תתמט ותתנ), וכן מנהג מונקאטש.

ה'אביון' נמצא לפניו ו'רעהו' אינו לפניו, שיש לתת תחילה 'מתנות לאביונים', וכן להיפך²⁶.

נג. לכתחילה ראוי שמעות בני חוץ לארץ יחולקו לאביוני ארץ ישראל בשעה שגם בחו"ל כבר עלה השחר של יום הפורים²⁷.

כד. מי שלא קיים מצות 'מתנות לאביונים' בפורים שחל ביום שישי, וכבר קיבל עליו שבת - יקיימן אף לאחר מכן, כל עוד לא הגיע זמן צאת הכוכבים, אך לאביונים לא יתן כסף, אלא דברי מאכל ומשתה²⁸.

אופן קיום מצות מתנות לאביונים

כה. עני שמתבייש לקבל 'מתנות לאביונים' - יתנו לו באופן שלא יידע מי הנותנים; וכן ישתדלו לתת לו בצנעה²⁹.

כו. 'מתנות לאביונים' שנשלחו לעני כ'משלוח מנות', והעני סבר שקיבל 'משלוח מנות' - יצא הנותן ידי חובת 'מתנות לאביונים' לכתחילה³⁰.

26. ולא נחלקו אלא כששניהם לפניו ויכול לקיימם מיד, או כששניהם אינם לפניו וצריך לחזור אחריהם. שו"ת בצל החכמה (ח"ו ספ"א).

27. הגר"נ קרליץ (ישמח ישראל עמ' קע-קעא).

28. שם.

29. ראה להלן.

30. ראה להלן - 'משלוח מנות'.

כז. ראוי ונכון שלא לתת מטבע גדול אחד לשני עניים, לפי ש'אין עושים מצוות חבילות חבילות'³¹, אלא יפרוט את המטבע ויתן לכל עני את חלקו.

כח. אין מקיימים מצות 'מתנות לאביונים' על ידי שפורעים את חובו של העני בחנות וכדומה³².

כט. אין יוצאים ידי חובת 'מתנות לאביונים' בנתינת כסף ביד העני כדי שיפרע בו חוב מסויים³³.

ל. אין יוצאים ידי חובת 'מתנות לאביונים' במחילת חוב לעני³⁴.

לא. עני שיש לו חובות גדולים – רשאי גבאי הצדקה לתת לו כספי 'מתנות לאביונים' בסתם, שלא על מנת שיפרע את חובותיו³⁵, ולאחר מכן לשדלו להשתמש בכסף לפירעון חובותיו³⁶.

31. ברכות (מט, א).

32. כיון שצריך לתת כסף שיכול העני לעשות בו כרצונו. הגרש"ז אויערבאך (מעדני שלמה עק"כ).

33. הגרש"ז אויערבאך (מעדני שלמה עק"כ).

34. שם.

35. שאז העני רשאי להשתמש בכסף כרצונו.

36. הגרש"ז אויערבאך (מעדני שלמה עק"כ והליכות שלמה פורים פ"ט ארחות הלכה הע' 75).

נתינת צ'יק לאביון

ל"ב. יש סוברים כי הנותן צ'יק לאביון מקיים מצות 'מתנות לאביונים' רק אם אפשר לגבותו מן הבנק בפורים³⁷.

ל"ג. בעת כתיבת צ'יק ל'פושט יד' - ראוי ונכון לכתוב תאריך שמונים בו ישראל, ולא תאריך שמונים בו אומות העולם³⁸.

הפקדה לחשבון האביון

ל"ד. המפקיד כסף לחשבון הבנק של העני - יתכן שלא יצא ידי חובת 'מתנות לאביונים'³⁹, ואפילו אם העני משך את הכסף מהבנק⁴⁰.

מסירת מתנות לאביונים לגבאי צדקה

ל"ה. יש למסור 'מתנות לאביונים' אך ורק לידי גבאי נאמן

37. כיון שאינו נחשב לממון אלא לשטר חוב (הגר"י קרליץ ישמח ישראל עמ' קמג-קנ; אגרת הפורים פ"ד הע' י). אולם, לדעת הגרש"ז אויערבאך (הליכות שלמה פורים פ"ט סכ"ג ודבר הלכה אלי"ו) יוצאים ידי"ח ע"י נתינת צ'יק אפילו אם לא הגיע זמן פרעונו, או הגיע זמן פרעונו והבנק סגור, כל שיוכל לקבל תמורתו מחבירו, או לקבל תמורתו בחנות; וכן דעת הגר"ש אלישיב (הליכות והנהגות פורים), הגר"ש ואזנר והגר"ח קניבסקי (ישמח ישראל שם).

38. הגרש"ז אויערבאך (הליכות שלמה פורים פ"ט ארחות הלכה הע' 73).

39. נר ציון (פורים פ"ז סי"ב והע' 27).

40. ראה להלן.

שאפשר לסמוך עליו שיתן את הכסף לעניים אמיתיים ביום פורים עצמון⁴¹.

41. הנותן 'מתנות לאביונים' לגבאי או לחבירו לפני פורים כדי שימסרם לעניים בפורים – יסכם עמו שלא יזכה בכסף עבור העניים עתה, בשעת הנתינה, אלא שהכסף ישאר של הנותן עד שימסור אותו לעניים בפורים.⁴²

ל. גבאי המקבל צ'יק דחוי, והוא נותן את תמורתו לעני
בפורים, ראוי ונכון שיזכה את הכסף לבעל הצ'יק⁴³.

לח. מי שאוסף כספים עבור 'מתנות לאביונים' צריך לדעת שאחריות כבדה רובצת עליו, שהרי אנשים רבים הפקידו

41. וגבאים רבים לא מודעים לאחריות המוטלת עליהם ונותנים את כספי המתנות לקרובי משפחתם או למכרים שאינם מוגדרים 'אביונים'.

42. אם לא אמר לו דבר, הרי שברגע הנתינה זכה הגבאי או החבר עבור העני מדין 'זכין לאדם שלא בפניו', ונמצא שהעני זכה בכסף לפני פורים, והנותן לא יקיים מצות מתנות לאביונים בו ביום. לכן, יאמר לגבאי שלא יזכה בכסף בשעת הנתינה עבור העניים, אלא שהכסף יישאר של הנותן עד שימסור אותו לעניים בפורים בשליחות הנותן. וגם אם הנותן אינו אומר כן בפירוש מחוסר ידיעה או שכחה - יש לגבאי לכוין כן. אין צריך שאת אותו כסף עצמו יתן הגבאי לעני. שערי ימי הפורים (ש"ג פ"ד א"ז).

43. הגר"נ קרליץ (ישמח ישראל עקמ"ג-קנ, ואגרת הפורים פ"ד הע' י). מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (ישמח ישראל עמ' קלו) שאין צריך לזכות את הכסף לבעל הצי"ק, ויוצא יד"ח בכך שנותן לעני כסף תמורת הצי"ק שנתן; וכן דעת הגר"ח קניבסקי (שם עמ' קמו).

בידו את מצוותם, ושום תירוץ לא יתקבל אם לא ימסור את הכסף לאנשים הנכונים ובזמן הנכון⁴⁴.

ט. גבאי שלא בטוח במאת האחוזים שיוכל למלא את תפקידו כנדרש ולהעביר את כספי 'מתנות לאביונים' למי שזכאי לקבלם ובזמן הנכון - אין לו לקבל על עצמו תפקיד זה⁴⁵.

מ. אין לגבאי צדקה לדחות את חלוקת הכספים לאביונים לסוף היום, שמא יאנס ברגע האחרון.

וכן, אין לגבאי למסור את הכספים לאביונים מיד בבוקר, כדי שייצטבר בידו סכום הגון למסירה⁴⁶.

מא. גבאי צדקה צריך לכתחילה לייחד קופה לי"ד וקופה לט"ו ואין לסמוך על 'ברירה'⁴⁷.

44. וביום פקודה לא יוכל לטעון שהוא שכח להעביר את הכסף לעני, או שלא מצא את העני בביתו, או שהוא השתכר 'עד דלא ידע', או כל סיבה אחרת, ואי מסירת הכספים ליעדם נחשבת לפשיעה, שהרי ביטל אנשים רבים מקיום מצות מתנות לאביונים. שערי ימי הפורים (ש"ג פ"ד א"ב).

45. שערי ימי הפורים (ש"ג פ"ד א"ח).

46. וצריך הגבאי לשקול מה הזמן המתאים ביותר למסירה לפי המקום והזמן. ואם אפשר - כדאי לחלק את המעות בשניים או בשלוש פעמים, בהפרש של כמה שעות בין פעם לפעם, וכך המקדימים לתת - יצאו ידי חובת המצוה בתחילת היום וירוויחו את מעלת 'זריזין מקדימין למצוות', והמאחרים לתת - לא יפסידו את המצוה. שערי ימי הפורים (ש"ג פ"ה א"י).

47. הגר"נ קרליץ (חוט שני שבת ח"ג עמ' רל וישמח ישראל עקמ"ז).

מב. גבאי צדקה המקבצים 'מתנות לאביונים' - צריכים להקפיד לא ללחוץ על הציבור שיתנו יותר מיכולתם⁴⁸.

נשים ובני בית במתנות לאביונים

מג. לכתחילה ראוי ונכון שהבעל יתן לאשתו במתנה את הכסף שתתן לצורך 'מתנות לאביונים'⁴⁹.

מד. וכן ראוי ונכון שהאב יתן לבניו הגדולים הסמוכים על שולחנו במתנה את הכסף שיתנו לצורך 'מתנות לאביונים'⁵⁰.

מה. הנותן 'מתנות לאביונים' לגבאי צדקה עבור אשתו ובני ביתו - ראוי שיאמר לגבאי שיזכה בכסף עבור אשתו ובני ביתו לפני שימסרם לעני⁵¹.

48. שכן "אמר רבי יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב: יופקדתי את לוחציו - ואפילו גבאי צדקה" (ביב ח, ב).

49. דאל"כ מה שקנתה אשה קנה בעלה, ואין לה משלה כדי לקיים מצוה זו, וא"כ קיבלה ממקום אחר על מנת שאין לבעלה רשות במעות. הגר"ח קניבסקי (אגרת הפורים פ"ד הע' כב). ראה פס"ת (סתרצ"ה הע' 75). הבעל יכול לתת לאשתו את מעות מתנות לאביונים במתנה גם בלי תנאי שאין לי רשות בזה, ואינו צריך להקנות לה ע"י אחר. בערוה"ש (סתרצ"ד ס"ב) מבואר, כי נשוי שנתן שתי מתנות לשני אביונים, הוציא בנתינתו גם את אשתו, שהיא כגופו, גם אם לא הקדים וזיכה לה את המעות.

50. ראה פס"ת (סתרצ"ה אט"ו).

51. ואינו צריך לפרט לגבאי עבור מי יזכה, ודי שיזכה עבור מי שבדעת המקנה. הגר"ש אלישיב (שבות יצחק פורים פ"ח א"א; הליכות והנהגות פורים). מאידך, לדעת הגרש"ז אויערבאך (הליכות שלמה פורים פ"ט ס"ז

כמו כן, ראוי שהנותן יודיע לאשתו ולבני ביתו שהוא נותן בעבורם.⁵²

מו. ראוי ונכון שהאשה בעצמה תתן 'מתנות לאביונים', ולא תסמוך על בעלה בזה.⁵³

קטנים במתנות לאביונים

מו. לכתחילה ראוי ונכון לחנך את הקטנים במצות 'מתנות לאביונים' מגיל שש או שבע.⁵⁴

מח. גם לדעות הסוברות שאין מצות חינוך ב'מתנות לאביונים',⁵⁵

ודבר הלכה אכ"ז) והגר"נ קרליץ (חוט שני שבת ח"ג ער"א) - הנותן עבור אשתו אינו צריך להקנות לה את הכסף, ודי בכך שניתן עבורה, משום ש'אשתו כגופו'.

52. הגרי"ש אלישיב (שם) והגר"ח קניבסקי (אגרת הפורים פ"ד הע' כב). וצריך שבי"ב ידעו מכך קודם שנותן הגבאי את הכסף לעני, כדי שיתכוונו לזכות לעניים מה שזכו מאביהם (שם).

53. קיצשו"ע (סקמ"ב ס"ד).

54. בפמ"ג (סתריצ"ה א"א סק"יד) מבואר שחייבים לחנך את הקטנים במצות מתנות לאביונים, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (הליכות והנהגות פורים) והגר"נ קרליץ (ישמח ישראל פורים עקני"ה). וגיל חינוך במצוה זו לדעת הגרי"ש אלישיב (בלילה ההוא עמ' 13) הוא מגיל שש-שבע. אולם לדעת הגרי"נ קרליץ (ישמח ישראל פורים עקני"ה) הוא מגיל תשע. מאידך, לדעת הא"א (בוטשאטש סתריצ"ה) - אין צריך לחנכם במתנות לאביונים, מכיון שע"פ רוב אין להם מעות משלהם. וכן דעת הגרי"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ג עמ"ז) והגר"ח קניבסקי (תורת המועדים סק"ח אי"ד).

55. משום שכשאינן מעות - אין חיוב גם לגדול לתת צדקה.

הראויים לקבל מתנות לאביונים

נב. רבים סוברים כי יש ליתן 'מתנות לאביונים' רק למי שאין קרן, משכורת, הכנסה, מימון, השקעה, שיכול להתפרנס ממנה או מרווחיה הוא ובני ביתו⁶⁰.

נג. אין יוצאים ידי חובת 'מתנות לאביונים' בנתינת 'מעות פורים' לרבנים ולמחנכים, ואפילו אם הם עניים⁶¹.

נד. מי שהשקיע בעסקים עם סיכונים גבוהים⁶² כדי להעשיר, ופשט את הרגל – אינו רשאי לקבץ 'מתנות לאביונים'⁶³.

וכן מי שהוציא הוצאות רבות ומיותרות ונצרך לגלגל חובות – אינו רשאי לקבל מתנות לאביונים⁶⁴.

60. לצרכים רגלים ולא לצרכי מותרות. ראה שו"ע (סרני"ג ס"ב) וחכ"א (כלל קמ"ה ס"י). ובכל מקרה יש לשאול מורה הוראה, כי הגדרת 'עני' בזמנינו תלויה בפרטים רבים, כי יש אנשים שאין להם קרן להתפרנס מרווחיה, אך יש להם מקור הכנסה קבוע ומסודר שמספיק למחייתם, ובודאי שאינם מוגדרים עניים. מאידך, לפעמים נקלעים להוצאות חריגות הכרחיות שאין די במקור ההכנסה הקבוע.

61. כיון שימעות פורים' אלו נחשבים כהתחייבות.

62. כגון מניות.

63. משום שעל דעת זה נכנס לכך שאם יפול יגלגל חובותיו, אם לא שאינו מסתדר כלל לגלגל חובותיו שאז דינו כאביון. הגרי"ש אלישיב (ישמח ישראל עמ' קלט ו-קנב).

64. הגרי"ש אלישיב (שם).

נה. ראוי ונכון שלא לקיים מצות 'מתנות לאביונים' בנתינה לצורך 'הכנסת כלה'⁶⁵.

נו. ראוי ונכון שלא לקיים מצות 'מתנות לאביונים' בנתינה לאנשים שמצבם דחוק מחמת נישואי ילדיהם⁶⁶.

נז. אין יוצאים ידי חובת 'מתנות לאביונים' בנתינת מצות לאירגון ת"ת שבישיבה⁶⁷.

נח. אין לסמוך על נתינת 'מתנות לאביונים' לפושטי יד, משום שאין כל ודאות שהם באמת 'אביונים'⁶⁸.

נח. לדעת הריטב"א⁶⁹, כל הפושט יד ליטול 'מתנות לאביונים' - מקיימים בו מצות 'מתנות לאביונים', אפילו אם אינו עני.

65. לפי ש'מתנות לאביונים' בעיקרם מיועדות לצורך סעודת פורים, ולא לצורך הכנסת כלה, אף שהיא מצוה גדולה. הגר"ש וואזנר (ישמח ישראל עקמ"א).

66. אע"פ שמצוה רבה לעזור להם, מ"מ אין להם דין עני, ואין יוצאים בהם ידי חובת 'מתנות לאביונים'. הגר"שז אויערבאך (מעדני שלמה עקמ"א).

67. שכן כיום יש לבחורי הישיבות בדרך כלל את כל צרכיהם ההכרחיים ואינם נחשבים ל'אביונים', אך פשיטא שיש לזה דין 'צדקה' מעולה דהחזקת ת"ח. הגר"שז אויערבאך (הליכות שלמה פורים פ"ט ארחות הלכה הע' 63).

68. הגר"שז אלישיב (ישמח ישראל עקל"ט).

69. מגילה ז, א.

פ. יוצאים ידי חובת 'מתנות לאביונים' בנתינה לאביון קטן⁷⁰, אולם צריך שהקטן יבין שנותנים לו מעות פורים⁷¹.

פא. בן הסמוך על שולחן אביו, בין אם הוא גדול או קטן, אין מקיימים בו מצות 'מתנות לאביונים', אלא אם כן גם אביו הוא עני⁷².

פב. הסמוך על שולחן אחרים שקיבל 'מתנות לאביונים': אם מחזיקו נותן לו את כל צרכיו ההכרחיים - המתנה שייכת למחזיקו⁷³.

אם אין מחזיקו נותן לו את כל צרכיו ההכרחיים - המתנה שייכת למקבל⁷⁴.

פג. תלמיד ישיבה נחשב לסמוך על שולחן אביו, או 'על שולחן הישיבה'⁷⁵.

פד. הנותן 'מתנות לאביונים' למשפחה⁷⁶ - יכולין לצאת ידי חובת

70. ערוה"ש (סתרי"ד סי"ב).

71. כה"ח (שם סק"י"ב).

72. וכשהאב עני ונותן לבנו הסמוך על שולחנו את כל מחסורו, הנותן מתנות לאביונים לבן - זוכה בו האב; וממילא, הנותן מתנות לאביונים לבן ולאב - אינה נחשבת אלא כנתינה אחת. אך ראה להלן שיטה נוספת.

73. אא"כ פירש הנותן: 'ע"מ שאין למחזיקו רשות בה'.

74. גם אם לא פירש הנותן שהוא נותנה לו ע"מ שאין למחזיקו רשות בה.

75. ודינו כמבואר לעיל.

76. לאיש ואשתו ובניו ובנותיו הסמוכים על שולחנו.

'מתנות לאביונים' על ידי כל אחד מבני משפחת המקבל, ואז יתכן שייחשב לנותן שנתן לכל אחד מבני המשפחה בפני עצמו⁷⁷.

פח. הנותן 'מתנות לאביונים' לאיש ולאשתו, או לאב ולבני הסמוכים על שולחנו - ראוי להחשיב את המתנות כמתנה לעני אחד בלבד⁷⁸.

פו. הרוצה לצאת ידי חובת 'מתנות לאביונים' לשני עניים בנתינה לאב ובנו - יתן לבן על מנת שאין לאביו רשות במתנה⁷⁹.

סדר קדימה במתנות לאביונים

פז. ראוי ונכון לתת מתנות לאביונים לעניים מרודים, שהם בגדר 'אביונים'⁸⁰.

פח. עיקר מצות 'מתנות לאביונים' היא ליתנם לתלמידי חכמים, הממיתים עצמם באהלה של תורה, הדחוקים בפרנסתם⁸¹.

77. שו"ת בנין עולם (סי' טו), כה"ח (סתרי"ד סק"י) ומקראי קודש (פורים סי' לט).

78. ערוה"ש (סתרי"ד סי"ב) והגרי"ש אלישיב (ישמח ישראל עמ' קלו ו-קמא).

79. התעוררות לתשובה (חי"ג סתפ"ט).

80. מקו"ח (לחוי"י סתרי"ד סי"ג), וכדאי בב"מ (קיא, ב) שיאביון' מרוב עניותו אינו מתבייש לבקש, והעני' מתבייש לבקש. מאידך, יש סוברים שלשון הפסוק 'אביונים' הוא לאו דוקא, ואף 'עני' בכלל. ערוה"ש (סתרי"ד סי"ב). ראה פס"ת (שם א"ב).

81. חת"ס (תורת משה פרשת תצוה), שלכן תיקנו לתת 'מתנות לאביונים', ולא

פ. בנתינת 'מתנות לאביונים' לתלמיד חכם מקיימים גם מצות 'גדלהו משל אחיו'⁸².

ע. יש דין קדימה ל'עניי עירך' ב'מתנות לאביונים', אולם ראוי לתת גם לעניי עיר אחרת כדין 'כל הפושט יד נותנין לו'⁸³.

עא. אברכים הלומדים יחד במשך היום, וכן עובדים השוהים יחד במשך היום – נחשבים ל'עניי עירך' למרות שהם מתגוררים בעיר אחרת⁸⁴.

אמרו 'מתנות לעניים' - כי אביון היינו ת"ח, שאינם עניים באמת, רק אביונים, שצריכים למי שידאג לכל צרכיהם לעשות פרנסתם ומלאכתם.

82. שצריכים כל ישראל לגדל ת"ח שביניהם בעושר, כמבואר בתשב"ץ (ח"א סי' קמד). נר ציון (פורים פ"ז הע' 18).

83. הגר"ש אלישיב (ישמח ישראל עקל"ו), הגר"ש ואזנר (שם עקמ"ב) והגר"נ קרליץ (שם עמ' קנה-קנו).

84. הגר"נ קרליץ (חוט שני פורים עע"ג).

פרק כד

משלוח מנות

- א. לפני מסירת 'משלוח מנות' איש לרעהו ראוי ונכון לכוין לקיים מצות עשה מדברי קבלה של 'משלוח מנות'¹.
- ב. בכל 'משלוח מנות' נוסף - מקיימים מצוה נוספת, וכל המרבה לשלוח מנות - הרי זה משובח².
- ג. המדקדק במעשיו מוסיף לשלוח 'משלוחי מנות' גם לאנשים שלבו אינו שלם עמם, כדי לקרב בין הלבבות ולהרבות אהבה ואחוה שלום ורעות³.
- ד. יש להקפיד לפחות ב'משלוח מנות' אחד לצאת ידי חובה לפי כל הטעמים⁴.

-
1. ראה להלן.
 2. ומעיקר הדין יוצאים יד"ח במשלוח מנות לאדם אחד, שנאמר: 'ומשלוח מנות איש לרעהו'.
 3. פלא יועץ (ערך פורים); רבי משה שוואב (הו"ד בשערי ימי הפורים ש"ג פ"ו א"ו).
 4. טעם א: לעורר בלב חבירו רגשות אהבה ואחוה שלום ורעות (מנות הלוי למוה"ש אלקבץ). טעם ב: כדי לספק צרכי סעודת פורים לאלו שאין להם ומתביישים לקבל צדקה (שו"ת תרומת הדשן סק"א). וכדי שלא לבייש את מי שאין לו, תיקנו לשלוח גם למי שיש לו (שו"ת חת"ס או"ח סקצ"ו). טעם ג: כדי שתהיה שמחה משותפת (בי"ח סתרצ"ה). טעם ד: להראות הפך דברי המן שאמר 'ישנו עם מפורז ומפורד' (שו"ת חת"ס שם בשם מנות הלוי בשם ראשית). והנפק"מ בין הטעמים: מי ששלח מנות לחבירו

ה. לכתחילה ראוי ונכון לתת 'משלוח מנות' לאדם שיתכבד וייתייקר ב'משלוח מנות' שיקבל מ'רעהו' החשוב.⁵

ו. הסדר הנכון לכתחילה הוא: תחילה ישלח האדם החשוב לפחות ממנו ויחשיבו ל'רעהו',⁶ ורק לאחר מכן יחזיר לו האדם הפחות חשוב.⁷

ז. אב ובנו השולחים משלוחי מנות זה לזה, ראוי שתחילה ישלח האב לבן ויחשיבו על ידי זה ל'רעהו', ולאחר מכן ישלח הבן לאב.⁸

ח. דרך ארץ שמי שמקבל 'משלוח מנות' – ישלח גם הוא למי ששלח לו, ויתכן שקיימת חובה לנהוג כן.⁹

וחבירו מוחל לו עליהן, או שאינו יכול לאוכלן מטעמי בריאות או כשרות. לטעם הראשון והרביעי – יצא יד"ח, שהרי יש ריבוי אהבה ואחוה; משא"כ לטעמים האחרים. נפק"מ נוספת: שלח מנות לחבירו בעילום שם או שבני ביתו שלחו בשבילו ללא ידיעתו. לטעם השני – יצא יד"ח, שהרי סיפק צרכי סעודה, משא"כ לשאר הטעמים לא יצא, לפי שאין כאן ריבוי אהבה ואחוה.

5. פלא יועץ (ערך פורים).
6. ולא ישלח תחילה האדם הפחות חשוב לאדם החשוב, כדי שהפחות לא יחשיב את החשוב כ'רעהו'.
7. מקראי קודש (פורים סימן לט א"ב) בשם שפת אמת; שו"ת צי"א (ח"ח סייד) בשם מהר"ש אלגזי.
8. שפת אמת (מגילה ז, א, ד"ה רבה).
9. אא"כ המנהג אינו כן, כגון שהמקבל הוא רבו או מחנכו, שאין דעת הנותן לקבל ממנו בחזרה.

ט. לכתחילה ראוי להדר שהמקבל לא ישלח בחזרה מעין מה שקיבל, אלא מנות שונות מעט בסוגן¹⁰.

י. המחזיר 'משלוח מנות' לחבירו - יתכן שאינו יוצא ידי חובת 'משלוח מנות'¹¹. ולכן, הרוצה להמלט מספיקות - ישלח קודם הוא לחבירו.

יא. מי שעשה לחבירו טובה, וחבירו גומל לו ב'משלוח מנות' - אין השולח יוצא ידי חובתו¹².

יב. ראוי ונכון שלא לצאת ידי חובת 'משלוח מנות' במשלוח לאדם שאינו שומר תורה ומצוות, כי יתכן שהמקבל אינו נחשב 'רעהו'¹³.

יג. לכתחילה ראוי ונכון לקיים מצות 'משלוח מנות' במשלוח לאדם שיכרך כהלכה לפני אכילתו¹⁴.

10. והטעם: כדי להרבות בשמחה. חת"ס (פורים וחודש אדר ע"ג).

11. הואיל ומקובל להחזיר משלוח מנות לשולח, הרי שאם אינו מחזיר לו - יכול לתובעו לדין, והוי כעין חוב, ואינו מקיים מצות משלוח מנות כיון שאינו מראה בזה חיבה ורעות. שו"ת שבט הקהתי (ח"ד סקפ"ז).

12. שכן משלוח מנות צריך לשלוח למי שאין עליו שום תביעה וזכות. צפנת פענח (ז, ב).

13. אא"כ המקבל הוא בגדר 'תינוק שנשבה', דהיינו שלא חונך למצוות או שלא הוכיחוהו כראוי על עבירותיו. כמו כן, יש לדון מצד 'לפני עיור לא תתן מכשול', שהרי המקבל יאכל את המשלוח מנות ללא ברכה, כמבואר להלן. משלוח מנות לחילוני מצוי במיוחד בבית חולים או במוסד סיעודי וכדומה.

14. משום איסור 'לפני עיור לא תתן מכשול'. נר ציון (פורים פ"ח סי"ט).

יד. לכתחילה ראוי ונכון שלא לצאת ידי חובת 'משלוח מנות' בנתינה לשונא¹⁵.

טו. אם המקבל היה ישן בעת שהובא ה'משלוח מנות' לביתו ולא התעורר אלא במוצאי פורים - לא יצא השולח ידי חובתו¹⁶.

טז. השולח 'משלוח מנות' לשיכור כלוט - אינו יוצא ידי חובתו, אלא אם כן יש שהות שיתפכח משכרותו במשך היום¹⁷.

יז. מי ששולח מנות לחבירו שאינו נמצא בביתו וגם הוא לא עתיד להגיע לביתו עד סוף היום - לא יצא ידי חובתו¹⁸.

15. ראה ארחות חיים (ספינקא) בשם מור וקציעה שלא יצא יד"ח משום ששונא אינו בכלל 'רעהו'. אולם לדעת הגר"ש אלישיב (הליכות והנהגות פורים) והגר"ח קניבסקי (תורת המועדים סק"ד א"ב) - יוצאים יד"ח במשלוח לשונא. בשלמי תודה (פורים סס"ז) מבואר כי הדבר תלוי בשני הטעמים של משלוח מנות.

16. הגר"מ פיינשטיין (פורים וחודש אדר ער"ב).

17. הגר"מ פיינשטיין (פורים וחודש אדר ער"ב); שו"ת משנ"ה (ח"ד סצ"א).

18. למרות שאשתו וב"ב של המקבל נמצאים בבית וקיבלו ממנו את המשלוח מנות, מ"מ בעיני 'איש לרעהו', שהמנות יגיעו לידי 'רעהו'. ברם, אם הודיעו למקבל על קבלת המשלוח מנות - יצא השולח יד"ח. ערוה"ש (סתריצ"ה סט"ז). ויש שצידדו לומר שבדיעבד מהני אף בלא ידיעת חבירו, שכן הנותן משלוח מנות כוונתו גם לבני ביתו ולא דווקא לחבירו ממש. מועדים וזמנים (ח"ב סקפ"ו).

כב. בני ישיבות שאין להם משלהם כלום, טוב שיקבלו רשות ממנהל הישיבה לקחת את מנות האוכל שלהם לקיים בהן מצות 'משלוח מנות'²⁵.

כג. אדם שאין לו אפשרות לקיים מצות 'משלוח מנות', כגון שגר במקום שאין שם למי לתת 'משלוח מנות', יבקש מאדם אחר שיתן 'משלוח מנות' עבורו²⁶.

כד. אדם ששלח מנות לזכות אדם שאינו יודע מכך, אין המצוה מתייחסת לאותו אדם, למרות הכלל 'זכין לאדם שלא בפניו'²⁷.

המנות

כה. לכתחילה ראוי ונכון להדר לשלוח מנות מכובדות ועריבות הראויות להאכל בסעודת פורים, כגון בשר ודגים מבושלים; ואם אפשר – ראוי שייאכלו בפועל בסעודת פורים; ולכל הפחות יש לשלוח כזאת לאדם אחד²⁸.

(עשיר או עני) לקיום מצות משלוח מנות. ראה טו"א (מגילה ז, ב) ובספרו אבן השוהם (בסוה"ס). וכ"ש שאם שלח משלוח מנות לאדם עני, שלא יוכל להחשיבם לשתי מצוות, משלוח מנות ומתנות לאביונים, שהרי אין עושין מצוות חבילות חבילות. טו"א (מגילה ז, ב).

25. בדיעבד, אפשר לקיים בהן גם ללא רשות, שמן הסתם ניתנים להם המאכלים לכל צרכיהם.

26. דלא בעינן במצוה זו דין 'לכם'. מקדש ישראל (סרמ"ז).

27. הגרש"ז אויערבאך (פורים וחודש אדר ע"ב).

28. שהרי לדעת תרומת הדשן (סקי"א) טעם משלוח מנות הוא כדי לספק

כט. השולח מנות לחולה - ראוי ונכון שישלח לו מאכלים בריאים שמתאימים גם לנוהגים דיאטה בריאותית³².

5. אין יוצאים חובת 'משלוח מנות' בתבלינים או תה וכיוצא בזה, שאינם ראויים לאכילה בפני עצמן³³.

לא. אין יוצאים ידי חובת 'משלוח מנות' בשליחת אבקת קפה או אבקת קקאו³⁴.

חשיבות המנות

ב. ה'משלוח מנות' צריך להיות חשוב לפי המקום והזמן. לכן, השולחים מנות זה לזה בשיעור כזית מאכל ורביעית משקה - אינם יוצאים ידי חובתם³⁵.

ג. עשיר ששולח לעשיר 'משלוח מנות' שאינו לפי כבודו של המקבל - יתכן שאינו מקיים מצות 'משלוח מנות', וראוי להקפיד בזה לכתחילה³⁶.

32. ובדיעבד - שפיר דמי. הגר"י אלשיב (אשרי האיש פורים פמ"ז ס"ד).

33. והא דאיתא במסכת מגילה (ז, ב) ששלחו זנגויל ופלפלים, ביאר הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים סק"א א"א) שיתכן שמדובר בתבלינים רטובים הראויים לאכילה בפני עצמם, כמבואר במסכת ברכות (לו, ב). ראה תוס' שם (ד"ה ברטיבא). וכ"פ הגר"י אלשיב (יבקשו מפיהו שם).

34. משום שאינם נחשבים למנה. הגר"י אלשיב (יבקשו מפיהו פורים עליה) והגר"נ קרליץ (שלמי תודה פורים סכ"ט א"ה עש"ב).

35. שכן נאמר בפסוק 'משלוח מנות', ו'מנה' היינו דבר חשוב לפי המקום והזמן. א"א (בוטשאטש סתרצ"ה); ערוה"ש (שם סעי' טו).

36. ראה ביה"ל (סתרצ"ה ד"ה חייב) וכה"ח (שם).

ד. השולח מנות שאינן חשובות - עדיף שישלח אותם לעניים, כי כלפי העשיר אין המנות חשובות ויתכן שהנותן לא קיים את המצוה³⁷.

ה. הרוצה לצאת ידי חובת 'משלוח מנות' לפי כל הדעות, אם הוא עשיר - יתן 'משלוח מנות' כפי עושרו, ואם המקבל עשיר - יתן לו כפי עושרו³⁸.

ו. אב השולח 'משלוח מנות' לבנו גדול הסמוך על שולחנו מחמת תנאי חתנות - צריך לשלוח לו מאכלי מותרות שאינם בכלל חיוב המזונות המוטל עליו מכח תנאי החתנות³⁹.

ז. בחורי ישיבה ששולחים מנות זה לזה צלחת עם מלפפון ועגבניה וכדומה - מסתבר שאינם יוצאים ידי חובתם⁴⁰.

37. אול"צ (ח"ד פני"ט אות א בביאורים).

38. כלומר: המנות תהיינה חשובות הן לפי ערך הנותן והן לפי ערך המקבל. כי הנה יש סוברים שהולכים אחר המקבל ואם שולח לעשיר דבר פחות - אינו יוצא ידי"ח משלוח מנות, ויש סוברים שהולכים אחר הנותן, ואם הנותן עשיר ונותן דבר שלא לפי עושרו - לא יצא ידי"ח, וראוי להחמיר כשתי הדעות. ראה שד"ח (אס"ד מערכת פורים סי' ח) ותשובות והנהגות (ח"ב ששנ"ד).

39. א"א (בוטשאטש סתרצ"ה).

40. שכן צריך לשלוח מנה יפה שראוי להתכבד בה. ערוה"ש (סתרצ"ה סט"ו) וא"א (בוטשאטש שם ס"ד). וכ"פ הגר"ש אלישיב (יבקשו מפיהו פורים ע"י כד-כח) שצריך לתת מנה שמקובלת אצל בני אדם כחשובה. וראה פמ"ג (משב"ז סק"ד) שהחשיבות תלויה לפי המקום והזמן.

כשרות המנות

ד. מאכלים שהמקבל אינו אוכלם מטעמי כשרות או מטעמי איסור⁴¹ - יתכן שלא יוצאים בהם ידי חובת 'משלוח מנות'⁴².

ט. מאכלים שהשולח מהדר לא לאוכלם והמקבל אוכלם - יוצאים בהם ידי חובה⁴³.

מ. אין לשלוח מאכלים שאינם מעושרים למי שאינו 'חבר', גם אם מצרף למשלוח פתק - 'אינו מעושר'⁴⁴.

כלים חדשים ואריזות

מא. המניח מנות בתוך כלי חדש הטעון טבילה - ראוי ונכון שיטבילו תחילה, וזאת גם כאשר המנות עטופות בנייר⁴⁵.

41. כגון שהמאכל חלבי, והמקבל אכל בשר, וסיום שש שעות אחר אכילתו יהיה רק במוצאי פורים.

42. הדבר תלוי בטעמים השונים.

43. אולם אם השולח סבור שמן הדין אסור לאוכלם - אינו יוצא בהם ידי חובה.

44. ואפילו אם המאכל דמאי - אסור. אלא יפריש תחילה תרו"מ ואח"כ ישלח. הגר"נ קרליץ (חוט שני פורים ע"ד). אם המאכל או המשקה סגורים, כגון בקבוק יין או קופסת שימורים וכיו"ב - יקנה לעצמו עוד מאכל ויפריש ממנו על הקופסה והבקבוק הסגורים (שם).

45. ראה להלן. לדעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש פורים פמ"ז ס"ט וקונטרס הלכות טבילת כלים סע"א), מי שקונה כלי ע"מ למלאות אותו במאכלים

מב. השולח מנות לרעהו ומצרף כלי כמתנה - מותר לשולח לטבול את הכלי כשהוא עדיין ברשותו⁴⁶.

מג. אריזות או עטיפות של משלוחי מנות, וכן דפי ברכות ואיחולים המצורפים למשלוחי מנות, אם יש עליהם כיתובים - כגון: 'ליהודים היתה אורה ושמחה', או 'משנכנס אדר מרבין בשמחה' וכדומה, יש לגנוזם⁴⁷.

משלוח מנות מפירות שביעית

מד. לכתחילה ראוי ונכון שלא לשלוח משלוחי מנות מפירות שביעית כלל, לא במשלוח ראשון, ולא בשאר המשלוחים שמוסיף לשלוח מעבר לחיוב, ולא במשלוחים שנשלחים בחזרה⁴⁸.

ולשלוח אותו עם המאכלים לאחרים, כגון מגש לצורך משלוח מנות, אין המשלח צריך להטבילו, אלא המקבל.

46. ואינו נחשב ככלי סחורה אף שאין בדעתו להשתמש בו. ואם שולח את הכלי מבלי לטבולו - עליו להודיע למקבל שהכלי לא טבול. הגר"נ קרליץ (חוט שני פורים עפ"ד).

47. ועל השולחים לדעת שאסור לכתוב פסוק או חלק מפסוק במקום שסופו לבוא לידי בזיון (ראה טושו"ע יו"ד סרפ"ג ס"ד ובנו"כ שם). ולכן אין לכתוב בפירסומים שונים כיתובי קודש, ואף אם כוונתו רק לתת צביון של קדושה לפרסומת. הגר"ש אלישיב (פורים פמ"ח ס"ג).

48. כי הנה קיימות מחלוקות רבות בהלכות שמיטה, וכל אחד נוהג כדעת רבותיו, ובדרך כלל קשה לדעת מה בדיוק סובר השני וכיצד הוא נוהג, כי ישנן דרגות ושלבים רבים כיצד לנהוג, ויש אנשים שמחמירים בכל

מה. המיקל בפירות שביעית ששולח מנות המורכבות מפירות שביעית למי שמחמיר בפירות שביעית - חייב להודיע למקבל מה טיבם של הפירות שנשלחו לו, כדי שלא להכשילו⁴⁹.

מו. מי שקיבל ב'משלוח מנות' יין או פירות שביעית שעבר זמן ביעורם, ואינו יודע אם נתבערו - אין להם תקנה, ויהיו מונחים עד שיבוא אליהו⁵⁰.

הפרשת חלה ממשלוחי המנות

מו. מי שקיבל 'משלוחי מנות' רבים של דברי מאפה מחמשת מיני דגן, אם קיים חשש סביר שיהיה שיעור הפרשת חלה אם יצורפו כולם יחד - עדיף שלא להניחם יחד⁵¹.

ספק ואינם אוכלים מאכל שלא ברור להם מה מקורו, ונמצא שהפירות נפסדים לבסוף, ולא תמיד אפשר לצרף פתק מפורט על כל מוצר ומוצר לפי איזו שיטה הוא, לכן ראוי ונכון שלא להתעסק כלל עם פירות שביעית במשלוחי מנות. שערי ימי הפורים (ש"ג פ"ז א"ג).

49. כפי שנהגו ב"ש וב"ה להודיע אחד לשני אלו דברים אסורים ואלו דברים מותרים לפי שיטתם הם, כמבואר במסכת יבמות (יד, ב), וע"ז נאמר: 'האמת והשלום אהבו'. שערי ימי הפורים (ש"ג פ"ז א"ג).

50. אמנם אם קיבל את המשלוח מנות מאדם כשר - אפשר לסמוך עליו שנהג כדין. הגר"נ קרליץ (חוט שני פורים עפ"ד).

51. כי אם יניח את המשלוחי מנות בכלי אחד, תיבה אחת, מקרר, תנור, אזי אפילו אם כל משלוח מנות נמצא בתוך שקית נפרדת, הרי הן מצטרפים בתוך הכלי, שאין השקיות מפרידות. ואם הצטרפו יחד לכמות

אופן קיום מצות משלוח מנות

מח. לכתחילה ראוי ונכון להניח כל מנה בכלי בפני עצמו, ולא להניח את שתי המנות בכלי אחד⁵².

ממ. לכתחילה, כדי לצאת ידי חובת כל הדעות, יש למסור את שתי המנות בו זמנית לידי המקבל⁵³.

של שיעור הפרשת חלה - צריך להפריש מעט חלה מכל משלוח ומשלוח בלי ברכה, כי יתכן שעל חלק מהמשלוחי מנות כבר הפרישו חלה, ועל חלק לא הפרישו, ואין להפריש מהפטור על החיוב. והיות ששיעור ההפרשה תלוי בכמות הקמח שבעיסה, ולא בגודל העיסה או בגודל המאפה - קשה לשער לאחר האפיה כמה קמח יש במוצר. ולכן אם קיים ספק סביר שיש שיעור ע"י צירוף - אין להניחם יחד כדי שלא יצטרפו. שערי ימי הפורים (שי"ג פ"ז אי"ד). ברם, אם הניחם בתוך ארון קיר המחובר לבית - אין הארון נחשב לכלי ואינו מצרף. מיני מאפים מסוגים שונים, כגון לחמניות ועוגות - אינם מצטרפים יחד לחיוב חלה. הגרש"ז אויערבאך (פורים פ"יט הי"ט), הגר"א דינר (הלכות פורים פ"ח) ושערי ימי הפורים (שי"ג פ"ז אי"ד).

52. משום שיתכן שהכלי מצרפן למנה אחת. בא"ח (ש"א תצוה אט"ז); תורה לשמה (סקפ"ט); כה"ח (סתרי"ה סקמ"ח). מאידך, בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סצ"ו אי"ד) כתב שפשוט שלדינא אין הכלי מחשיבן למנה אחת, ויוצאים בזה י"ח. וכן דעת הגר"מ פיינשטיין (מועדי ישרון עמ' 58), הגר"ש אלישיב (שם פורים פ"א אות לו) ותשובות והנהגות (ח"ב סמ"ו). וראוי לנהוג כן לפחות במשלוח מנות אחד כדי לצאת ידי חובת כל הדעות.

53. שכן קיימת מחלוקת בפוסקים אם הנותן יצא ידי"ח כששתי המנות לא נמסרו למקבל בבית אחת, אלא בזו אחר זו. ראה מקראי קודש (פורים סלי"ח) ושו"ת בצל החכמה (ח"ב סמ"ו).

נ. לכתחילה ראוי ונכון להסיר את המסכה בעת מסירת ה'משלוח מנות', כדי שהמקבל יראה מי השולח.⁵⁴

נא. צריך שה'משלוח מנות' יגיע לידי המקבל ולא לידי בני ביתו, או - לפחות - שיודיעוהו שקיבל את ה'משלוח מנות'.⁵⁵

נב. הגרי"ז סולוביצ'יק, גאב"ד דבריסק, הקפיד לדעת מי שלח לו משלוח מנות ולראות מה שלחו לו.⁵⁶

משלוח מנות באמצעות שליח

נג. ראוי ונכון שלכל הפחות 'משלוח מנות' אחד ינתן למקבל באמצעות שליח.⁵⁷

54. כדי לצאת ידי חובת כל הטעמים, כמבואר לעיל.

55. ערוה"ש (סתרצ"ה סט"ז).

56. כדי לחשוש לשיטה שטעם משלוח מנות הוא משום ידידות, והיא יוצאת לפועל כשהמקבל יודע מי שלח לו ומה שלח לו.

57. וכך נהג הגרש"ז אויערבאך (הליכות שלמה פ"ט ארחות הלכה הע' 44). וטעם ענין זה מבואר במשנ"ב (סתרצ"ה סק"ח) בשם שו"ת בנין ציון (סמ"ד): "דכיון דכתיב 'ומשלוח' נימא דבעינן דוקא ע"י שליחות". אמנם מדברי הפוסקים לא משמע שצריך להקפיד לתת משלוח מנות דוקא ע"י שליח, ומ"ש 'ומשלוח' הוא לומר שבמצוה זו אין 'מצוה בו יותר מבשלוח' (א"א בוטשאטש שם ס"ג ד"ה כמדומה). וכן דעת החזו"א (דינים והנהגות פכ"א א"ח; ארחות רבנו ח"ג ע"ג) שאין צריך שליח במשלוח מנות. וכן דעת הגרי"ז סולאויצ'יק (עובדות והנהגות ח"ב עק"ב) והגרי"ש אלישיב (הליכות והנהגות פורים). אמנם בשד"ח (ח"ה בסופו שו"ת דברי חכמים סמ"ד עמ' 348,

אמנם, אם השליח החזיר מנות מהמקבל, מסתבר שמילא את שליחותו הראשונה.

נח. השולח מנות על ידי עוזרו הפילפיני - צריך לוודא שאכן המנות הגיעו ליעדן⁶³.

נמ. ה'אחיעזר'⁶⁴ נוקט שמצות 'משלוח מנות' נחשבת כמצוה מן התורה, ולכן - לדעתו - אין לסמוך כלל על 'חזקה שלוח עושה שליחותו'⁶⁵.

ס. מסר מנות לשליח ואמר לו: תנם לראובן, ואם לא תמצאנו - תנם לשמעון, יתכן שלא יצא ידי חובת 'משלוח מנות'⁶⁶.

סא. מסר מנות לשליח ואמר לו: תנם למי שתחפוץ, יתכן שהנותן לא יצא ידי חובת 'משלוח מנות'⁶⁷.

63. שכן בנכרי לא נאמר הכלל 'חזקה שלוח עושה שליחותו'. שו"ת חלקת יעקב (ח"א סי' קג).

64. ח"ב סימן עג.

65. אמנם אם מקבל משלוח מנות בחזרה - איכא ראייה שהשליח עשה שליחותו, ושפיר דמי, שהרי הביא מהמקבל משלוח מנות. ואם אין ראייה שעשה שליחותו - ילך אחר השליח ויראה שקיים שליחותו. הגר"נ קרליץ (חוט שני פורים ע"ה). למרות האמור - נראה שאין לפסול משלוח מנות שנשלח עם גדול ללא זקן, ואין אומרים שכיון דהוי דאורייתא אין לסמוך על חזקה דרבה, ונבעי שלוח עם זקן. הגר"נ קרליץ (חוט שני פורים ע"ד).

66. לפי שאינו יודע למי ניתנו המנות בסופו של דבר.

67. לפי שאינו יודע למי נמסרו המנות.

הזמן הראוי למשלוח מנות

פד. זמן מצות משלוח מנות לכתחילה הוא אחרי קריאת המגילה⁷⁰.

פה. לכתחילה ראוי ונכון שלא לאכול לפני קיום מצות 'משלוח מנות'⁷¹.

פו. נחלקו הפוסקים האם יש להקדים את מצות 'מתנות לאביונים' ל'משלוח מנות', או להיפך. הכל מודים כי אם 'רעהו' נמצא לפניו וה'אביון' אינו לפניו, שיש לתת תחילה 'משלוח מנות', וכן להיפך⁷².

פז. מי שהתעכב ב'משלוח מנות' עד אחרי שקיעת החמה - יעשה כל מאמץ לשלוח מנות עד צאת הכוכבים.

70. בדיעבד - יוצאים ידי חובה במשלוח מנות מעלות השחר עד שקיעת החמה.

71. כשאר כל המצות (אפילו דרבנן) שאין לאכול לפני קיומן. הגרש"ז אויערבאך (הליכות שלמה פ"ט ס"ט), שו"ת אז נדברו (ח"ו סס"ה), מועדים וזמנים (ח"ב סקפ"ו), שו"ת שרגא המאיר (ח"ג סק"ג). אמנם יש שיישבו את מנהג העולם שלא מקפידים על כך. ראה משנה הלכות (ח"ו סק"ו וח"ז סצ"ב). לדעת הגר"ש אלישיב (חשוקי חמד מגילה עק"ד, ישמח ישראל עקל"ט, אשרי האיש פמ"ו אי"ח) מותר לאכול לפני קיום מצות משלוח מנות, כיון שבאכילה זו מקיים מצות סעודת פורים, ואין עדיפות להקדים משלוח מנות לסעודת פורים, וכ"כ בשו"ת משנה הלכות (שם).

72. ולא נחלקו אלא כששניהם לפניו ויכול לקיימם מיד, או כששניהם אינם לפניו וצריך לחזור אחריהם. שו"ת בצל החכמה (ח"ו ספ"א).

אף עבור אשתו, ראוי ונכון שהאשה תוסיף ותשלח בעצמה⁷⁷.

עג. ראוי ונכון שהבעל יתן לאשתו במתנה את המנות שתשלח לחברותיה⁷⁸.

עד. לכתחילה ראוי ונכון שהאשה תגביה את המשלוח מנות ותזכה בהם, ואחר כך תשלח אותם⁷⁹.

עה. ראוי ונכון שכל אחד מבני הבית ישלח מנות בעצמו ולא יסמוך על מה שבני ביתו שולחים לאחרים⁸⁰.

עו. לכתחילה ראוי ונכון שהאב יתן לבניו הגדולים הסמוכים על שולחנו במתנה את המנות שישלחו לחבריהם⁸¹.

77. ראה משנ"ב (סתרצ"ה סקכ"ה) בשם המג"א שלא ראה שנוהרים בזה, ויתכן שרק אלמנה חייבת, ולא אשה נשואה שבעלה שולח לכמה אנשים, ומ"מ - סיים - יש להחמיר.

78. דאלי"כ מה שקנתה אשה קנה בעלה ואין לה משלה כדי לקיים מצווה זו, אא"כ קיבלה ממקום אחר במפורש ע"מ שאין רשות לבעלה בזה. ראה פס"ת (סתרצ"ה הע' 75).

79. אמנם גם אם לא זכתה בהם מקודם ושלחה - שפיר דמי. הגר"ש אלישיב (אשרי האיש פורים פמ"ז ס"א).

80. שם.

81. ראה פס"ת (סתרצ"ה אט"ו).

קטנים במשלוח מנות

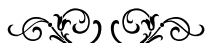
עו. ראוי ונכון שהאב יתן לבניו הקטנים שהגיעו לגיל חינוך מנות, כדי לחנכם במצות 'משלוח מנות'⁸².

עה. קטן ששולח מנות לרעהו - צריך להודיע למקבל שה'משלוח מנות' ממנו ולא מהוריו, וכן קטנה השולחת לרעותה⁸³.

עט. לכתחילה ראוי ונכון שלא לצאת ידי חובת 'משלוח מנות' במשלוח לקטן⁸⁴.

פ. קטן השולח 'משלוח מנות' לחבירו קטן - יצא ידי חובת 'משלוח מנות'⁸⁵.

פא. טוב ונכון שאדם ישלח 'משלוחי מנות' על ידי בניו הקטנים שעדיין לא הגיעו לחינוך, כדי לחנכם במצוות⁸⁶.

82. חנוך לנער (פכ"ז הע' ז).

83. הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש פורים פמ"ז ס"ב).

84. משום שנחלקו הדעות האם קטן הוא בכלל 'רעהו'. לדעת כה"ח (סתריצ"ד סק"יב) - קטן אינו בכלל 'רעהו'. לדעת ערוה"ש (סתריצ"ה ס"ח) - אף קטן בכלל 'רעהו'. לדעת הא"א (בוטשאטש שם) קיים ספק בדבר.

85. הגרי"ש אלישיב (יבקשו מפיהו פורים ענ"א). לדעתו גם נער בר מצוה השולח לחבירו קטן - יצא ידי חובתו (שם).

86. פמ"ג (א"א סתריצ"ה סק"יד), סידור יעב"ץ ושו"ת קנן תורה (ח"א סק"יב).

פרק כה

חייב איניש לבסומי בפוריא

א. 'חייב איניש לבסומי בפוריא - עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי'¹. ראוי ונכון לקיים חובה זו ביין דווקא ולא בשאר משקים משכרים².

ב. אין יוצאים ידי חובת 'חייב איניש לבסומי בפוריא' בשתיית מיץ ענבים, כיון שאינו משמח³.

שיעור השתיה

ג. לדעת הרמב"ם⁴ שיעור השתיה הוא, עד שישתכר מרוב יין

1. מסכת מגילה (ז, ב).

2. מקראי קודש (פורים סמ"ד), שכן משמע מדברי רש"י (מגילה ז, ב, ד"ה לאבסומי), הרמב"ם (פ"ב מהלכות מגילה ה"ט"ו) והרוקח (סרלי"ז). והטעם לכך, משום שהנס נעשה ע"י יין, כמבואר בביה"ל. אמנם דעת הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ג עני"ו) שאפשר להשתכר גם ביי"ש, אלא שצריך לשתות קצת יין משום קיום מצות משתה שהוא ביין. הגר"נ קרליץ (שלמי תודה פורים סלי"א עשכ"ו) והגר"ש אלישיב (הליכות והנהגות פורים) פוסקים, שמצוה מן המובחר להשתכר ביין כיון שבו נעשה הנס, אך מי שקשה לו לשתות יין - יכול לצאת ידי"ח ע"י שתיית שאר משקים המשכרים.

3. שו"ת שבט הלוי (ח"י סק"ז א"ב).

4. הלכות מגילה (פ"ב ה"ט"ו).

וירדם כשהוא שיכור⁵.

ד. לדעת המהרי"ל⁶ שיעור השתיה הוא, שישתה מעט יותר מכפי הרגלו, ויישן, ומתוך שהוא ישן - אינו מבחין בין ארור המן לברוך מרדכי⁷.

ה. כיון שאף השינה היא בכלל קיום המצוה של 'עד דלא ידע', לכן היא צריכה להיות כיום ולא כלילה, שהרי כלילה כבר עבר זמן המצוה⁸.

ו. מי שנרדם לא בגלל שתיית יין - לא קיים את החובה של 'לבסומי בפוריא'⁹.

ז. לדעת האגודה¹⁰ שיעור השתיה הוא, עד שראשו יכבד עליו

5. ודווקא כאשר השינה באה מחמת ריבוי היין, ולא שישתה מעט וילך לישון מדעתו. אמנם אין צריך להגיע בשכרותו למצב שיחליף בין ארור המן לברוך מרדכי.

6. הו"ד ברמ"א (סתרי"ה ס"א).

7. לדעה זו, אינו צריך שירדם בשכרותו, אחר שנעשה שיכור, כמ"ש הרמב"ם, אלא די בכך ששתה מעט יותר מהרגלו, ויישן, כמבואר במקראי קודש (סימן מד). ומ"מ גם לדעה מקילה זו - אין מקיימים מצוה זו בשינה לחוד, אלא צריך לשתות תחילה.

8. הגר"ח קניבסקי (אגרת הפורים פ"ו הע' יא).

9. מקראי קודש (פורים סמ"ד).

10. הו"ד בכה"ח (סתרי"ה סקט"ז).

ולא יהיה מסוגל לחשב את הגימטריה של 'ארור המן'
'ברוך מרדכי'¹¹.

ח. לדעת האריז"ל שיעור השתיה הוא, עד שיטעה ויאמר
'ברוך המן' במקום 'ברוך מרדכי'¹².

ט. יש סוברים ששיעור השתיה בפורים הוא - עד שלא יידע
להבחין מה בין הטובה של 'ארור המן' לבין הטובה של
'ברוך מרדכי'¹³.

י. בני עליה נוהגים לשתות מעט מעט עד שמרגישים שהיין
עושה עליהם רושם של התרוממות שמחה כדרך היין¹⁴.

יא. על פי תורת הסוד יש ענין גדול בריבוי השתיה בפורים,

11. שערכן זהה: 'ארור המן' = 502, וגם 'ברוך מרדכי' = 502. שעה"צ
(סתרצ"ה סק"ה).

12. שער הכוונות. הוי"ד בכה"ח (סתרצ"ה סק"ז). וכ"ה באול"צ (ח"ד פרק ס
אות ג). לדעתם, זאת כוונת דברי חז"ל (מגילה ז, ב): 'חייב איניש לבסומי
בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי'.

13. כי הנה בנס פורים נעשו שתי טובות גדולות: הראשונה - נקמה בהמן
הרשע שרצה להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, והשניה - גדולת
מרדכי, שבורא עולם העלהו למעלה ראש, 'והנה קודם שנשתכר נתן
בודאי תודה לה' יתברך על שתי הטובות, ועל כן אמרו חז"ל שלא
יפסיק מליתן שבח על זה בשמחה, עד שיבוא לידי כך שלא יבחין עוד
מה בין טובה זו לזו'. משנ"ב (סתרצ"ה סק"ד).

14. ראה שבה"ל (ח"י סק"ז א"ב). שו"ת שבט הלוי (ח"י סימן קז אות ב).

ובתנאי שהדבר נעשה לשם שמים ומתוך כוונה לתקן את חטא ההנאה מסעודת אחשורוש¹⁵.

יב. רבים סוברים כי בזמנינו אין להשתכר מידי, לפי שהדורות מקולקלים¹⁶, 'וכן ראוי לעשות' – כלשון ה'משנה ברורה'¹⁷.

זמן מצות 'לבסומי בפוריא'

יג. מצות 'לבסומי בפוריא' – לדעת הגרש"ז אויערבאך נוהגת כל יום הפורים ולא רק בסעודת פורים¹⁸.

יד. לדעת רוב רובם של הפוסקים – מצות 'לבסומי בפוריא' אינה נוהגת בליל פורים, בדומה לשאר מצוות הפורים¹⁹.

טו. במגיד מישירים²⁰ מבואר, שמצות 'לבסומי בפוריא' נאמרה

15. אריז"ל ורש"ש. הו"ד בנר ציון (פורים פ"ט סכ"ח).

16. פר"ח (סתריצ"ה ד"ה בפ"ק דמגילה אמר רבא), שכיון שהדורות מקולקלים, ראוי לנהוג כדעת רבנו אפרים (ר"ן מגילה ג', ב', ד"ה גמי' מתניי) שלמסקנת הגמרא אין חיוב להשתכר עד דלא ידע, ואין לשתות אלא מעט יותר ממה שמורגל לשתות ביום טוב, ויוצא בזה יד"ח, כיון שכוונתו לשמים, כדי שלא יכשל ח"ו בשום מקרה רע, וישא ברכה מאת ה'.

17. סתריצ"ה ס"ק ה.

18. שלמי מועד (פרק סב).

19. וכן נפסק להלכה. שערי ימי הפורים (ש"ג פ"י א"א).

20. פרשת ויקהל.

על שני ימי הפורים²¹, ולכן יש לשתות יין גם בט"ו²².

הפטורים מחובת 'לבסומי בפוריא'

זו. מי שיודע על עצמו שאם ישתכר יכשל באיסור כל שהוא, או שיבטל מצוה כל שהיא, או שיבוא לידי קלות ראש - ישתה מעט יותר מכפי הרגלו ודיו.

אם אפילו שתיה מועטת ביותר תגרום לו את אחד מהדברים הנזכרים - לא ישתה כלל, ויקבל שכר על הפרישה²³.

יו. רבים סוברים, כי אדם שמצטער וסובל משתיית יין - אין לו לשתות יין בפורים, שכן מצות היום להיות בשמחה²⁴.

יח. לפני ששותים יין בפורים יש לשקול היטב רווח מול הפסד:

21. כן למד בדבריו בשו"ת משנה שכיר (ח"ב סרליה), וכלשון הכתוב 'ימי משתה ושמחה' - 'ימי' לשון רבים, שכן בשני הימים יש לשמוח.

22. ואם מושך את סעודת פורים לתוך הלילה ושותה יין גם בלילה - שפיר דמי. ראה תרומת הדשן (סימן קי).

23. ראה כה"ח (סתרצ"ה ס"ק טז-יז) בשם שע"ת (סקי"ב), ביה"ל (שם ד"ה חייב ודי"ה עד) ואולי"צ (ח"ד פרק ס אות ג).

24. ומהאי טעמא גופא 'חייב איניש לבסומי בפוריא', כדי שיבוא לידי שמחה, ואם השתיה מפריעה לו לשמוח - אין לו לשתות. ראה לקט יושר (עמוד 157) ויוסף אומץ (סימן תתש). ושאיני מד' כוסות שגם מצטער חייב לשתות, דשאני התם שאינו מצד שמחה אלא תקנה מיוחדת כנגד ד' לשונות של גאולה, ולכן צריך להתאמץ כמו בשאר מצוות, משא"כ שתיית יין בפורים יסודה משום שמחה. חיי משה (מועדים עש"מ).

כג. מי ששתה יין פחות מרביעית - לכתחילה לא יתפלל עד שיסור יינו. בדיעבד אם התפלל - יצא³¹.

כד. שתה יותר מרביעית והתפלל, אם הוא מסוגל לדבר לפני מלך - תפילתו תפילה³²; ואם אינו מסוגל לדבר לפני מלך - תפילתו תועבה³³.

כה. שיכור אינו מצטרף למנין³⁴, אף אם שתה רק שיעור מועט שעדיין יכול לדבר בפני אדם חשוב³⁵.

כו. יש לשים לב בעת שמתפללים מנחה או ערבית בפורים שיהיו עשרה מתפללים שאינם שיכורים, מלבד השיכורים³⁶.

31. ראה שו"ע (סצ"ט ס"א) ומשנ"ב (שם).

32. לדעת היש"ש (הו"ד במשנ"ב שם), האידנא דבין כה אין מכוונים כל כך - אין להקפיד בשתוי שיכול לדבר לפני המלך, ולא יעבור זמן תפילה בשביל שכרותו. והוסיף היש"ש, כי יתכן שלא אסרו חכמים אלא בחול, אבל ביום טוב שמצוה לשמוח - אוקמיה אדיניה שתפילתו תפילה.

33. וכשיוסר יינו - חייב לחזור להתפלל. עבר זמן תפילה - יתפלל תשלומין בתפילה הבאה.

34. משנ"ב (סצ"ט סק"י).

35. שונה הלכות (שם ס"ד).

36. כדי שהמנין יהיה כשר לכתחילה והתפילה תחשב כתפילה בציבור וללא חשש ברכות לבטלה בחזרת הש"ץ וקדיש לבטלה. שערי ימי הפורים (שי"ג פ"ג א"ב).

ברכת המזון בשכרות

בז. מי ששתה יין רב - לכתחילה ראוי ונכון שיזדרז לברך ברכת המזון בטרם ישפיע עליו היין³⁷.

בח. שיכור שאינו מסוגל לדבר לפני מלך, אך לא הגיע לשכרותו של לוט - חייב לברך³⁸.

כז. שיכור שהגיע לשכרותו של לוט, שאיבד את שפיות דעתו, דינו כשוטה שפטור מן המצוות, ואינו מברך ברכת המזון³⁹.

ה. מי שהקיא את כל מה שאכל לפני שבירך ברכה אחרונה - לא יברך ברכה אחרונה⁴⁰.

37. משנ"ב (סקפ"ה סק"ו).

38. וק"ו אם יכול לדבר לפני מלך, שחייב בברכת המזון לכתחילה.

39. ואם נתפקח מיינו תוך כדי שיעור עיכול (72 דקות) - יברך גם אם כבר בירך בעת שכרותו.

40. שהרי לא נשאר אוכל בבטנו כדי לברך עליו, וגם אם לא הקיא הכל, מ"מ קיים ספק כמה נשאר, וספק ברכות להקל. שערי ימי הפורים (ש"ג פי"א אי"ד). אמנם, אם אכל לחם כדי שביעה, י"א שצריך לברך משום שברכת המזון היא מה"ת, וספיקא דאורייתא לחומרא, ומ"מ בדרך כלל מקיא השיכור את הכל, והולכים אחר הרוב, אא"כ יש רגלים לדבר שלא הקיא את הכל. שערי ימי הפורים (ש"ג פי"א אט"ו).

מצות 'לבסומי' בשביעית

א. לכתחילה ראוי ונכון שלא להוסיף מים לתוך יין של שביעית⁴¹.

ב. מי ששתה יין יותר מלימודו - יתכן שאסור לו להוסיף לשתות יין של שביעית כדי להשתכר⁴².

עצות לשתית יין

ג. יין שבתוך הסעודה אינו משכר⁴³, וכל אדם יפעיל את רגשותיו וחושיו כמה יין לשתות, איזה סוג ובאיזה רצף⁴⁴.

ד. עצה לשתות יין מבלי להשתכר: לפני שתיית היין לבלוע כף שמן זית⁴⁵. וכן: אכילת חסה או כרוב מונעת שכרות⁴⁶. וכן: שתיית מים לפני שתיית היין מונעת שכרות מופרזת⁴⁷.

41. ראה חוט שני (שביעית עמ' רח"צ).

42. כי יתכן שבכח"ג חשיב הפסד. הגר"נ קרליץ (חוט שני פורים עפ"ד).

43. ירושלמי (פסחים פ"י ה"ו), שמקשה: מדוע לא ישתה בליל הסדר בין כוס שלישי לרביעי כדי שלא ישתכר, הלא כבר שתי בתוך סעודתו, ומתריך: יין שבתוך הסעודה אינו משכר. וכן מבואר במשנ"ב (סצ"ט סק"ב) בשם המג"א בשם הסמ"ק (סי' קלג).

44. משנ"ב (שם) בשם הפמ"ג.

45. מנחת יהונתן (עמוד תל).

46. שבילי אמונה (נתיב רביעי).

47. נתיב אמונה (שם).

לד. עצה שהשיכור לא ינזק מחמת היין – להאכיל אותו תפוח⁴⁸.

לו. עצה להפגת השכרות: למרוח את כפות ידיו ורגליו של השיכור בשמן זית ומלח, ויאמרו: 'כמו ששמן זה צלול, יצטלל יינו של פלוני בן פלונית'⁴⁹.

48. בא"ח (ש"א נצבים אי"ד). מסיבה זו נהוג בעדות מסויימות להכניס תפוח לתוך כוס יין. נר ציון (פורים פ"ט הע" 66).

49. מסכת שבת (סו, ב).

פרק כו

סעודת פורים

- א. מצוה רבה להזמין ל'סעודת פורים' משפחות נוספות, שהוא ומשפחתו שמחים בחברתם, כדי שתתרבה השמחה¹.
- ב. מי שמשער ש'סעודת פורים' מרובת משתתפים תגרום לו תקלה ומכשול בראיות או בדיבורים אסורים - עדיף שישב לבדו בסעודה².
- ג. יש להקפיד בכל מהלך הסעודה שלא יתערבו גברים ונשים - עוד יותר משאר ימות השנה, לפי שבסעודת פורים מצויה שכרות וקלות ראש³.
- ד. 'סעודת פורים' שנהפכת להוללות וקלות ראש - יתכן שנחשבת ל'סעודת עבירה' ולא ל'סעודת מצוה'⁴.
- ה. ראוי ונכון לעסוק מעט בתורה לפני סעודת פורים⁵.

1. שנאמר: 'משפחה ומשפחה', ופרש"י שמתאספים המשפחות לשמוח יחד, ועיי' מתרבה השמחה, שכן קשה לשמוח ביחידות או עם מספר אנשים מועט. משנ"ב (סתרצ"ה סק"ט).

2. כה"ח (סתרצ"ה סקכ"ד).

3. נר ציון (פורים פ"ט סיי"ב).

4. שם.

5. רמז לדבר: 'ליהודים היתה אורה ושמחה'. 'אורה' - זו תורה - קודמת ל'שמחה'. בד"מ (הו"ד כה"ח סתרצ"ה אכ"ז) מובא, כי לימוד תורה לפני

יא. מצוה לאכול בשר בהמה ולשתות יין בסעודת פורים, לפי שימי הפורים נקראים 'ימי משתה ושמחה'¹², ואין שמחה אלא בבשר בהמה ויין¹³.

בדיעבד - יוצאים ידי חובה גם באכילת בשר עוף, שיש בו מעט שמחה¹⁴.

יב. יש לחנך קטנים במצות סעודה בפורים כפי שמחנכים אותם לכל המצוות¹⁵.

יג. יישב בסעודה עם בני ביתו בשמחה ובטוב לבב, ויספר להם על שרשרת ניסי המגילה הנסתרים¹⁶.

יד. בעת הסעודה יש להרבות בדברי שבח והודיה לה' על חסדו

12. כה כתב הלקט יושר (תלמידו של בעל תרומת הדשן, ח"א או"ח עקנ"ז ענין א): 'אין שמחה אלא בבשר ויין, וצריך כל אחד לעשות תבשיל אחד או ב' מן הבשר, ובשר עוף אינו נקרא בשר'. וכן מבואר ברמב"ם (חגיגה פ"ב ה"י): 'אבל אין יוצאין ידי חובתן לא בעופות ולא במנחות שאינן בשר המשמח'. לדעת הא"א (אופנהיים, בגליון השו"ע סתרצ"ה) כשחל ליל טבילה במוצאי פורים - אין לנשים לאכול בשר בסעודת פורים, אלא תבשיל של בשר בלבד. וכ"מ באורחות חיים בשם עיקרי הד"ט בשם סמא דחיי.

13. ראה להלן.

14. חו"י (סימן קעח); שבט הלוי (ח"ג סי"ח).

15. ויש להשגיח עליהם שלא יתעסקו בתחפושות ובשאר אביזרי הפורים עד שתשקע החמה ויחלוף זמן סעודת פורים.

16. חיד"א (מורה באצבע סימן ט אות שח).

כ. כל אדם יעקוב אחר עצמו במהלך הסעודה שבסופה יוכל לברך ברכת המזון מתוך צלילות הדעת ובכוונה רבה.²³

כא. בסעודות פורים הנערכות ברוב עם - ראוי ונכון לאכול או לשותות²⁴ מידי פעם במהלך הריקודים, באופן שלא יעברו שבועים ושתיים דקות ללא טעימה.²⁵

כב. בסעודות פורים שמזיזים את השולחנות כדי לפנות מקום לריקודים, קיים ספק האם צריך לברך לפני ואחרי הקינוחים המובאים כמנה אחרונה.²⁶

כדי להנצל מספיקות, נכון שישמור מעט פת (אפילו פחות מכזית) עד סוף הסעודה, ואז לכולי עלמא אינו צריך לברך.²⁷

להפסיק בין אכילה מועטת (פחות משיעור שביעה) לברכת המזון, כדי שלא להכנס לספק שיעור עיכול. בדי השולחן (סמ"ד אות ה).

23. כי יש אומרים שהזמן בפורים ש'כל הפושט יד נותנים לו' הוא בברכת המזון. ראה נר ציון (פורים פ"ט סל"א).

24. מאכל או משקה שרגילים לאוכלו או לשתותו בתוך הסעודה, שאז נחשב הדבר כהמשך הסעודה.

25. מג"א (סקפ"ד סק"ט).

26. יש סוברים שצריך לברך משום שנחשב הדבר לסילוק השולחן (אולי"צ פ"ב, יג), ויש סוברים שמכיון שהזאת השולחנות נועדה רק כדי לפנות מקום לריקודים, אי"ז נחשב כסילוק השולחן (הגרש"ז אויערבאך והגר"פ שיינברג).

27. אלא אם כן אוכל קינוחים שמברכים עליהם ברכה ראשונה. וזה"ב (פ"ח א"ה).

כה. גם בני ערים מוקפות חומה יעשו מעט משתה ושמחה ביום י"ד באדר.

וכן בני ערים שאינן מוקפות יעשו משתה ושמחה קצת ביום ט"ו באדר³³.

זמן סעודת פורים

כו. נוהגים לערוך את 'סעודת פורים' לאחר תפילת מנחה, ונכון שרוב הסעודה תהיה ביום³⁴.

כז. הגיע חצות היום - אין לשבת ל'סעודת פורים' בטרם התפללו מנחה³⁵.

אם אין מנין באותו הזמן - יתפלל מנחה ביחידות, ואחר כך יישב לסעודה³⁶.

כח. אפילו להתחיל בסעודה אסור לפני מנחה³⁷, ואין לסמוך בסעודה זו על 'שומר'³⁸.

33. משנ"ב (סתרצ"ה סקט"ז).

34. רמ"א (סתרצ"ה ס"ב).

35. שהרי אסור להתחיל בסעודה גדולה - ובפרט בסעודה שמצויה בה שכרות - מחצי שעה קודם זמן מנחה גדולה. על כן צריך להמתין לזמן מנחה גדולה, להתפלל ואח"כ לסעוד את סעודת פורים.

36. אול"צ (ח"ד פרק ס אות א).

37. ורבים נכשלים בזה ומתחילים לסעוד מתוך מחשבה להתפלל במנין באמצע הסעודה או אפילו בדקות הבאות.

38. כי ערבך ערבא צריך ביום דשכיחי בו שכרות ושאר טרדות היום.

כט. מי שיודע שהוא יישב ל'סעודת פורים' רק לקראת סוף היום - ישתדל שאכילת הבשר ושתיית היין יהיו מבעוד יום³⁹, או שיקדים לאכול בשר ולשתות יין כבר בסעודת שחרית⁴⁰.

ף. על פי תורת הסוד קיימת מעלה נשגבה לערוך את 'סעודת פורים' בשחרית דווקא, ולא יאחר מחצות היום⁴¹.

ףא. הרוצה לצאת ידי חובת כל השיטות⁴² - יאכל ארוחת בוקר עם פת, ושוב יערוך סעודת פורים אחר הצהריים כמקובל⁴³.

ףב. בכל פעם שאוכל סעודה בפורים - מקיים מצות 'משתה ושמחה'⁴⁴.

39. מועו"ז (ח"ב סק"צ).

40. ליקוטי מהרי"ח, שכן נהגו הגר"א והייטב לב. וכ"ה בלקט יושר (מנהגי בעל תרה"ד) ומשמרת שלום (סימן ג).

41. של"ה (מסכת מגילה נר מצוה אות ט); סידור הרש"ש (הו"ד בכה"ח סתרצ"ה סקכ"ג); פמ"ג (א"א סתרצ"ה סק"ה).

42. הן לשיטת הנסתר והן לשיטת הנגלה.

43. אין כל חיסרון לאכול סעודת פת פשוטה בבוקר, למרות שכבר יצא בסעודה זו ידי חובת 'סעודת פורים' באופן לא מהודר, ללא בשר ויין וללא ריבוי מאכלים חשובים, ולא אמרין שלא יועיל מה שיוסיף ויאכל סעודה מהודרת אחר הצהריים, כי אמנם המצוה היא לאכול לכל הפחות סעודה אחת בפורים, אבל כל מה שמרבה בסעודות - נחשב 'סעודת פורים'. שערי ימי הפורים (ש"ג פ"ט א"ט).

44. שהרי משתה ושמחה שייך כל היום. מקדש ישראל (סימן שו).

ג. ראוי ונכון שלא לאכול בטרם קויימו כל מצוות היום, פרט ל'סעודת פורים'⁴⁵.

ד. ראוי ונכון למשוך את 'סעודת פורים' לתוך ליל ט"ו, כדי לצאת ידי חובת הסוברים שהפרזים צריכים לאכול סעודת פת גם בשושן פורים⁴⁶.

תפילת ערבית בתוך הסעודה

ה. ראוי ונכון שלא להתפלל תפילת ערבית באמצע 'סעודת פורים', כדי שלא להכנס לספק האם יש להזכיר אחר כך 'על הנסים' בברכת המזון⁴⁷.

ו. מי שהתפלל ערבית לפני שסיים את 'סעודת פורים'⁴⁸, לא יאמר 'על הנסים' בברכת המזון⁴⁹.

ז. מי שרוצה להמשיך את 'שמחת פורים' וגם להתפלל ערבית

45. הגרש"ז אויערבאך (הליכות שלמה פייט הי"ט).

46. משמרת שלום (סיני א"ו), שו"ת משנה שכיר (ח"יב סרלי"ב) ושו"ת מנחת אלעזר (ח"יב סי"ה).

47. ראה להלן.

48. הדבר מצוי שהמסובים סיימו את סעודת פורים וברכו ברכת המזון והם נעמדים לתפילת ערבית, אך יש מסובים שעדיין לא סיימו את סעודתם והם נעמדים לתפילה ביחד עם שאר המשתתפים.

49. ראה משנ"ב (סקפ"ח סקל"ב) לגבי שבת, דמיחזי כתרתי דסתרי. נר ציון (פורים פ"ט סכ"ג).

בזמן ובציבור - יברך ברכת המזון ויאמר 'על הנסים',
יתפלל ערבית בציבור, וימשיך לשמוח ב'שמחת פורים'
במאכלים חשובים ובמשקאות ערבים⁵⁰.

שינוי מקום

ד. המשנה את מקומו מחדר לחדר בתוך דירתו, נחלקו
הפוסקים בדינו⁵¹.

הרוצה למלט נפשו ממחלוקת, בעת שמברך - יכול שתועיל
ברכתו גם אם יעבור לחדר אחר, ואז רשאי ללכת בתוך
הבית כחפצו מבלי לחשוש לדין 'שינוי מקום'⁵².

ו. הפוסקים נחלקו האם יציאה לחדר מדרגות שבבנין משותף
נחשבת ל'שינוי מקום'⁵³. לכן, ראוי ונכון שלא לצאת לחדר

50. שהרי מצות 'שמחת פורים' היא בשני הימים. משנ"ב (סתרצ"ה סקט"ז).
אך יתכן שעצה זו מועילה רק לבני הפרזים שאצלם אחרי ערבית עדיין
שושן פורים, משא"כ לבני המוקפים - הסתיימו ימי הפורים במוצאי
שושן פורים אחרי ערבית לחלוטין. שערי ימי הפורים (שי"ג פ"ט אי"ב).

51. ראה ביה"ל (סקע"ח ד"ה בבית).

52. רמ"א (שם ס"א) ומשנ"ב (שם סק"א), וזה"ב (פ"ו אי"ה).

53. דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שבת ח"ד סרע"ח סק"ח), הגרי"ש אלישיב (שבות
יצחק נר שבת פ"כ) והגר"ש ואזנר (שערי הברכה פ"ט הערה כח) שיציאה
לחדר מדרגות נחשבת לשינוי מקום. לדעת הגר"ש"ז אויערבאך (הליכות
שלמה פסח פ"ט הערה נא) ראוי להחמיר בזה, אך אם התנה מקודם יש
להקל. לדעת הגר"ח"פ שיינברג (קובץ צוהר תש"ס עתמ"ז) אם עקר לחדר
מדרגות ואין רואה את מקומו - הרי זה ספק. לדעת הגר"מ שטרנבוך

מדרגות באמצע הסעודה⁵⁴.

מ. לכתחילה אין לצאת ממקום האכילה מכל סיבה שהיא, גם אם בדעתו לחזור מיד, וגם לא לצורך מצוה עוברת (כגון שיוצא להתפלל)⁵⁵.

מא. מעיקר הדין אפשר לברך ברכת המזון בכל שטח החדר שבו אכל⁵⁶, אך לכתחילה נכון לברך באותו מקום שאכל⁵⁷, או לפחות בתוך ארבע אמות ממקום אכילתו⁵⁸.

סיום הסעודה

מב. ראוי ונכון שמי שצמא לא יברך ברכת המזון מבלי שישתה תחילה⁵⁹.

(הברכות כהלכתן סק"ג) אם עקר לחדר מדרגות הסמוך לדירתו, אין זה שינוי מקום.

54. כנ"ל.

55. כי חוששים לשיטות הסוברות שאם יוצא ממקומו חייב לברך ברכה אחרונה ואח"כ ברכה ראשונה במקום שאוכל. הגר"מ אליהו (הו"ד בזה"ב פט"ו). ראה שעה"צ (סעק"ח סקמ"ב) שכתב: 'דלכתחילה יש לזהר בזה שלא להתפלל באמצע הסעודה, כי אם בביתו או כשהניח מקצת חברים'.

56. משנ"ב (סקפ"ד סק"א).

57. כה"ח (שם סק"א).

58. משנ"ב (שם סק"ב) והגר"מ אליהו (הו"ד בזה"ב פט"ו).

59. ראה רמ"א (סקצ"ז ס"ד) ומשנ"ב (סקכ"ה). וכן הורה הגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"א סכ"ב) למעשה שהירא את ה' לא יברך אם הוא צמא

מג. ראוי ונכון לאכול פת גם בסוף הסעודה⁶⁰.

מד. מי שהחליט בדעתו לסיים את הסעודה והסיח דעתו ממנה, ראוי ונכון שלא יאכל וישתה מאומה⁶¹.

מה. אכל והקיא – לא יברך על אכילתו, אלא אם כן יכול לשער שנשאר במעיו שיעור אכילה. אם לאו – יאכל עוד כשיעור כזית⁶².

זימון

מו. המשתתף בסעודת פורים וקשה לו להתעכב עד שזימנו ויברכו ברכת המזון, יאמר בפירוש לפני אכילתו שאינו

אלא אם כן שתה תחילה. וכ"כ השונה הלכות (סקפ"ד ס"ב) שלדברי הרמ"א אם ישתה אחר ברכה מ"ז יתחייב לברך אח"כ מה"ת, ויש להזהר שלא יבוא לידי כך. ויש לשים לב על כך במיוחד בפורים הואיל וריבוי היין גורם לעתים לצמאון.

⁶⁰. כה"ח (סימן קפד) בשם קרן לדוד. ראה משנ"ב (סקס"ז סקצ"ז) בשם השלי"ה, ששייר מפרוסת המוציא מעט ויאכלנה בסיום סעודתו כדי שישאר טעם המוציא בפיו. וכ"כ בספר חסידים (סימן תתפח). אולם בכה"ח (שם ס"ק קלו) כתב בשם האריז"ל שיאכל את כל הפרוסה בתחילת הסעודה ולא ישייר לסיומה, ודייק כן גם מלשון הרמ"א, וסיים שאין לנו אלא דברי הארי"י, אך הרוצה לקיים שניהם – ישאיר מהככר שבירך עליו לסיום סעודתו ויאכלו באחרונה.

⁶¹. כדי שלא להכנס למחלוקת האם היסח הדעת נחשב לסילוק שולחן. ראה ביה"ל (סקע"ז ד"ה למשוך) וזה"ב (פ"ח א"ז).

⁶². שם.

מתכוון להצטרף לקביעות ולכרך יחד עם כל המסובים, ועל ידי זה יפטר מזימון⁶³.

מז. העצה המובחרת ביותר למי שמשתתף בסעודה ורוצה לברך לפני ששאר המסובים מברכים: א. שיתנה לפני אכילתו שאינו מעוניין להצטרף עם שאר הסועדים⁶⁴; ב. שיטול את ידיו לסעודה לאחר שהמסובים גמרו לאכול את הכזית הראשון, או שיאכל כזית בטרם יתחילו המסובים לאכול, או שיאכל את הכזית במקום נפרד משאר המסובים, באופן שגבו פונה אליהם⁶⁵.

מח. הסועדים בקבוצה גדולה, ושלושה מהם הוצרכו לזמן, שאר הסועדים שנשארים לא יענו 'ברוך שאכלנו', אלא ימתינו לזימון בעשרה שיהיה בסוף הסעודה⁶⁶.

מט. שתי משפחות שהתיישבו בשני שולחנות נפרדים באולם,

63. שו"ע הרב (סקס"ז ס"ח וסרי"ג ס"ו); חזו"א (ארחות רבנו ח"ג ע"כ); אג"מ (או"ח ח"א סנ"ו) - והוסיף שיש לסמוך על זה למעשה כשיש לו צורך והכרח לצאת; אול"צ (ח"ב פ"ג תשובה י). מאידך לדעת הא"א (בוטשאטש), כוונה שלא לצאת אינה פוטרת.

64. ובזה לבד לא סגי לכו"ע, כי יש סוברים שלא מועילה כוונה שלא להצטרף, כמבואר בשו"ת באר משה (ח"ג סלי"ב), דבאשל אברהם (בוטשאטש) מצינו שהאריך הרבה להוכיח שלא מועילה כוונה שלא להצטרף, ודלא כדעת האג"מ (ח"א סנ"ו) עפ"י הרמ"א (סקצ"ג ס"ג).

65. באר משה (ח"ג סלי"ב).

66. הגר"ח קניבסקי (שאלת רב ח"ב ערע"ז).

נד. ראוי ונכון שלא לזמן ברמקול, משום שיתכן שהרמקול אינו נחשב קולו האמיתי של המזמון⁷³.

נה. העונים לזימון לא יגביהו את קולם יותר מהמזמון⁷⁴.

נו. מדינא דגמרא ו'שולחן ערוך' נשים שסועדות עם אנשים - חייבות בזימון⁷⁵. וראוי לכל ירא שמים לדאוג שאשתו תשמע ותענה לזימון⁷⁶.

נז. אשה שיצאה לחדר אחר, יש להמתין לה עד שתחזור לשולחן בכדי שתענה לזימון ותשמע עד שיגמור המברך ברכת 'הזן'⁷⁷.

נח. נשים פטורות מזימון ב'סעודת פורים' הנערכת באולם אירועים, שהואיל ויש מחיצות המפרידות ביניהן לבין הגברים, אין דעתם להצטרף עמהם⁷⁸.

73. הגר"ש אלישיב והגר"י פישר (וזאת הברכה עמ' 129). גם הגר"ש ואזנר (שבט הלוי ח"י ס"מ) דן בדבר והסיק שלכתחילה ראוי לזמן ללא רמקול.

74. משנ"ב (סקצ"ד סקמ"ז). אולם, אם מתכוין בהרימו את קולו כדי לזרז את הסועדים שיענו גם הם - רשאי להגביה את קולו. משנ"ב (שם).

75. שו"ע (סקצ"ט ס"ז).

76. כה"ח (שם סקצ"א).

77. אג"מ (או"ח ח"ה ס"ט א"י).

78. הגר"ח"פ שיינברג (חידושי בתרא סקצ"ט סק"ח).

כרגיל, אך לפני 'הרחמן הוא יזכנו'⁸⁵ - יאמר: 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשה'⁸⁶ לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מרדכי ואסתר' וכו'.

פג. שכח לומר 'על הנסים', וחשב בטעות שעליו לחזור ולברך וכן עשה, ובאמצע הברכה נזכר שאין צריך לחזור - פוסק אפילו באמצע ברכה⁸⁷.

פד. מי ששכח לומר 'על הנסים' בברכת המזון, אם עדיין לא שקעה החמה - ראוי שיטול ידיו שנית ויאכל לפחות כזית פת, ויברך ברכת המזון ויאמר 'על הנסים'⁸⁸.

פה. עצה נוספת למי ששכח לומר 'על הנסים' בברכת המזון - לבקש מאדם אחר שמברך ברכת המזון שיוציאנו ידי חובה מספק⁸⁹.

פו. בתוך בקשות 'הרחמן' יש רשות לכל אדם להוסיף בקשות לפי הנצרך לו באותה שעה⁹⁰, ובמיוחד בסעודת פורים

85. ויש סוברים שיאמר כן אחר 'אל יחסרנו', לפני 'הרחמן'.

86. ויש גורסים: 'כשם שעשית'. ראה רמ"א (סתרפ"ב ס"א וסו"ס קפז).

87. אם נזכר לאחר שאמר 'ברוך אתה ה' - יסיים 'למדני חוקי'.

88. ובזה מילט את עצמו ממחלוקת גדולה בין הפוסקים האם מי ששכח 'על הנסים' צריך לחזור ולברך, שבסיסה תלוי בשאלה האם קיימת חובה לאכול פת בסעודת פורים. שערי ימי הפורים (ש"ג פ"ט א"ג).

89. שערי ימי הפורים (ש"ג פ"ט א"ג).

90. כי השולחן מזבח כפרה הוא ועת רצון הוא לבקש מהשי"ת על משאלות לבו. שו"ת תורה לשמה (סימן נא).

המסוגלת ל'מה שאלתך וינתן לך'⁹¹.

פז. כששומעים אדם שמבקש בקשה מבורא עולם, או כששומעים אדם שמברך את חברו, יש לענות 'אמן'. לכן, השומע את בקשות 'הרחמן' מפי חברו, יענה אחריו 'אמן'⁹².

פח. האוכלים באולם אירועים - ראוי שיאמרו: 'הרחמן הוא יברך את בעל הבית הזה', למרות שהם משלמים לו על הסעודה⁹³. אולם, אינם צריכים לומר את ברכת האורח: 'יהי רצון שלא יבוש...'⁹⁴.

91. כפי שנאמר במגילת אסתר (פרק ה פסוק ו): 'ויאמר המלך (מלכו של עולם) לאסתר המלכה במשתה היין: מה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך עד חצי המלכות ותעשי'. וצדיקים רבים היו בוכים ומברכים בשמחה ובהתלהבות עצומה כביום הכיפורים, עין במר תבכה ולב שמח, מתוך קרבת אלוקים עצומה.

92. משנ"ב (סקפ"ט סק"ה) בשם הכלבו והשל"ה.

93. הגר"ש אלישיב (חשוקי חמד ברכות מו, א; אשרי האיש או"ח ח"א ערי"ז). והטעם, כי למרות שהם משלמים לו על הסעודה, מ"מ אם בעה"ב לא היה מכין להם את הסעודה, הם לא היו אוכלים אכילה זו, וכספם לא היה משביע אותם.

94. משנ"ב (סר"א סק"ז).

"לחיות לכתחילה" בפורים

הפרקים שלפניך מנחים כיצד לקיים

את יום הפורים וימי חודש אדר

בשלמות ובהידור,

מתוך שמחה והתרוממות,

חוויה רוחנית ואוירה מרוממת,

רגשות עילאיים והשראה.

סדרת 'לכתחילה'

היא יצירה המאירה באור יקריות

את החגים הקדושים

(ועוד תחומים רבים נוספים)

ומחדירה אותן ללב

במתיקות מיוחדת.

בסגנון ברור וקולח,

קצר וקולע.

לקבלת החוברת במייל:

94 + | הסבר: לכתחילה + 94 | lecatchila94@gmail.com